

Załącznik nr 1 do Uchwały nr 444/248/21
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 6 maja 2021 r.

Projekt Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego

GDAŃSK 2021

Spis treści

Wykaz użytych skrótów	3
Wprowadzenie	4
I. Część diagnostyczna	5
1. Wnioski z analizy sytuacji w obszarze edukacji i kapitału społecznego	5
2. Analiza swot	22
3. Wyzwania	25
II. Część wizyjna	25
III. Część operacyjna	27
Cel szczegółowy 1. Fundamenty edukacji	27
Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju	27
Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy	35
Cel szczegółowy 2. Kapitał społeczny	39
Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury	39
Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych pomorzan	43
IV. System realizacji programu	48
1. Struktura wdrażania programu	48
2. Koordynacja programu z pozostałymi rps	49
3. Ramy finansowe rps	49
4. System monitorowania i oceny realizacji rps	50
Załącznik 1. Charakterystyka zobowiązań swp	51
Załącznik 2. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych	56

Wykaz użytych skrótów

CEN	Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku
DES	Departament Edukacji i Sportu
DK	Departament Kultury
DROŚ	Departament Środowiska i Rolnictwa
DRRP	Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
FIO	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku
OHP	Ochotnicze Hufce Pracy
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	powiatowy urząd pracy
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej i Monitoringu
ROEFS	Regionalny Ośrodek Europejskiego Funduszu Społecznego
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

Wprowadzenie

1. Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, dalej zwany „Program”, jest jednym z pięciu narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, dalej zwanej „SRWP 2030”.
2. Podstawę prawną do opracowania Programu stanowią: Uchwała nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 12 kwietnia 2021 roku r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 oraz ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa.
3. Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, do opracowania którego Zarząd Województwa Pomorskiego przystąpił uchwałą nr 993/195/20 z dnia 3 listopada 2020 r., jest dokumentem operacjonalizującym i uszczegóławiającym zapisy Strategii, pozwalającym na efektywne zarządzanie polityką regionu w zakresie edukacji i kapitału społecznego do roku 2030.
4. Program, jako jeden z pięciu dokumentów wiodących w realizacji SRWP, stanowi punkt odniesienia dla decyzji dotyczących kształtu przyjmowanych na poziomie województwa pomorskiego programów operacyjnych, a także ukierunkowaniu środków ujmowanych po stronie wydatków rozwojowych w budżecie województwa.
5. Zakres tematyczny Programu, opisany w części operacyjnej, przedstawia działania mające na celu zwiększenie jakości usług edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem potrzeb gospodarki i rynku pracy, postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych, rozwój aktywnej i świadomej wspólnoty regionalnej, wzrost identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie dziedzictwa kulturowego, wzmocnienie poczucia więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym oraz poprawę funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych służących wzajemnej integracji. Program zawiera również charakterystykę przedsięwzięć strategicznych wynikających ze zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego zapisanych w SRWP.
6. Zgodnie z wymogami wynikającymi z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) projekt Programu podlegać będzie strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

I. Część diagnostyczna

1. Wnioski z analizy sytuacji w obszarze edukacji i kapitału społecznego

Powszechna edukacja przedszkolna

- W ostatnich latach wzrasta w regionie liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku 3-6 lat. W roku szkolnym 2018/2019 funkcjonowało 1 469 placówek wychowania przedszkolnego – przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego¹. Jednak, pomimo następującej poprawy, odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (86,5%) jest nadal jednym z najniższych w kraju (średnia w kraju – 89,5%)², a dostęp do wychowania przedszkolnego cechuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym i jest niewystarczający. Powodem niskiego wskaźnika dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym są między innymi nieadekwatne do potrzeb środki finansowe samorządów, niedostateczna wiedza rodziców i prawnych opiekunów dzieci o wpływie wychowania przedszkolnego na dalszy rozwój dziecka, a także niedostosowanie godzin pracy przedszkoli do potrzeb pracujących rodziców.
- Szczególne znaczenie w kontekście większej liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ma oferta proponowana przez placówki wychowania przedszkolnego. Zauważa się niewystarczający dostęp do specjalistów (np. psychologów, logopedów) oraz nieadekwatne do potrzeb wsparcie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym w zakresie profilaktyki zaburzeń i dysharmonii rozwojowych. Dostrzega się także potrzebę podniesienia kompetencji nauczycieli w zakresie kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych³, w tym tzw. kompetencji „miękkich”, takich jak kreatywność, empatia, asertywność, samodzielność, odpowiedzialność, zaangażowanie, motywacja czy samodyscyplina, a także przygotowania nauczycieli do włączenia w proces dydaktyczny treści związanych z kształtowaniem postaw obywatelskich, świadomości klimatycznej, przygotowania dzieci do bezpiecznego korzystania z internetu, a także uwrażliwienia na kwestie równości płci i tolerancję.
- Jednocześnie infrastruktura niektórych placówek wychowania przedszkolnego nie jest w pełni przyjazna dzieciom, co ogranicza zapewnienie optymalnych warunków ich rozwoju, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Niezbędne jest promowanie wychowania przedszkolnego, szczególnie na terenach wiejskich, wśród rodziców i opiekunów prawnych w kontekście jego znaczenia w wyrównywaniu szans edukacyjnych i zapewnienia sukcesów w dalszej edukacji. Brak przedszkoli w nowopowstających osiedlach mieszkaniowych na terenie dużych aglomeracji miejskich i ich obrzeżach oraz brak placów zabaw wyposażonych w odpowiedni sprzęt nie sprzyja stymulowaniu rozwoju psychofizycznego dzieci.

¹ W roku szkolnym 2012/2013 funkcjonowało 1 255 placówek wychowania przedszkolnego, liczba miejsc wychowania przedszkolnego wzrosła z 55 516 w roku szkolnym 2012/2013 do 75 870 w roku szkolnym 2018/2019.

² W latach 2013-2018 odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w regionie z 70,7% do 86,5%, przy średniej krajowej, która powiększyła się z 75,3% do 89,5%.

³ Kompetencje stanowiące połączenie wiedzy, umiejętności i postaw niezbędnych do samorealizacji, rozwoju osobistego, zatrudnienia, włączenia społecznego, zrównoważonego stylu życia, udanego życia w pokojowych społeczeństwach, kierowania życiem w sposób prozdrowotny i aktywnego obywatelstwa, wskazane w zaleceniu Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01) (Dz.U.UE.C.2018.189.1 z 04.06.2018 r.). Kompetencje kluczowe obejmują: porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe umiejętności naukowo-techniczne, kompetencje cyfrowe, umiejętność uczenia się, kompetencje obywatelskie i społeczne, inicjatywa i przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresja kulturalna.

Utrudnienia wynikające ze zbyt małej oferty miejsc wychowania przedszkolnego stanowią również barierę ograniczającą funkcjonowanie kobiet na rynku pracy.

Wnioski

- **Mimo systematycznej poprawy, dostępność wychowania przedszkolnego jest nadal niesatysfakcjonująca i zróżnicowana przestrzennie.**
- **Oferta placówek wychowania przedszkolnego nie zawsze wspiera rozwój dzieci adekwatnie do ich potrzeb, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.**

Kompetencje przyszłości

- Poziom kompetencji pomorskich uczniów w zakresie kompetencji osobistych, społecznych, uczenia się, kompetencji obywatelskich, przedsiębiorczości, świadomości i ekspresji kulturalnej nie jest satysfakcjonujący. W pomorskich szkołach, podobnie jak w szkołach w pozostałych województwach, dostrzega się nadmierną koncentrację na kształtowaniu tych kompetencji kluczowych uczniów, które są weryfikowane przez egzaminy zewnętrzne – czytania i pisanie, językowych i matematycznych. Ma to związek z wagą, jaką przykładą się w Polsce do egzaminów zewnętrznych, które są jedynym mierzalnym kryterium oceny jakości pracy szkoły, a w wielu przypadkach z brakiem świadomości nauczycieli i rodziców o znaczeniu i wpływie wszystkich kompetencji kluczowych na satysfakcjonujące życie i konkurencyjność na rynku pracy. Zauważalna jest również potrzeba edukacji międzykulturowej oraz szeroko rozumianej edukacji regionalnej, odwołującej się do historycznych tradycji regionu, nadmorskiego położenia i uwarunkowań etniczno-przyrodniczych, a także podejmowania działań na rzecz rozwoju języka regionalnego (kaszubskiego).
- Słabością systemu oświaty w Polsce jest brak narzędzi badających rozwój kompetencji kluczowych uczniów. Wprawdzie międzynarodowe badania edukacyjne wskazują na wysoki poziom kompetencji, wiedzy i umiejętności ich wykorzystywania w życiu codziennym polskich uczniów, to jednak brak jest danych odnoszących się do poszczególnych województw. Jedynym mierzalnym narzędziem pozwalającym ocenić wiedzę i umiejętności programowe uczniów są egzaminy zewnętrzne.
- Wyniki egzaminów zewnętrznych na Pomorzu są z reguły niższe od średniej w kraju⁴. Dodatkowo wyniki te są wyraźnie spolaryzowane – najniższe uzyskują uczniowie ze szkół na obszarach wiejskich i w małych miastach, natomiast najwyższe notowane są w miastach dużych i średnich. Jedną z przyczyn polaryzacji wyników jest wzrost kosztów realizacji zadań oświatowych ograniczających możliwości JST, w szczególności tych o niskich dochodach własnych, w poszerzeniu oferty edukacyjnej, a także czynniki pozaedukacyjne, m. in. środowisko społeczne, sytuacja rodzinna i osobista ucznia.
- Mimo podejmowanych przez pomorskie szkoły działań zapewniających uczniom prawidłowy rozwój psychofizyczny, w tym szczególnie emocjonalny, który wpływa na ich osiągnięcia edukacyjne, dostrzega się potrzebę zintensyfikowania wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz wykorzystania w edukacji szeroko rozumianej aktywności fizycznej jako jednego z narzędzi profilaktyki prozdrowotnej. Realizacja tych działań wymaga jednak zatrudnienia specjalistów oraz zapewnienia przyjaznej przestrzeni edukacyjnej i bazy dydaktycznej, w tym sprzyjającej aktywności fizycznej, a także wykorzystania w edukacji istniejącej w przestrzeni publicznej infrastruktury sportowej.

⁴ Zgodnie z danymi CKE i OKE w w roku 2020 pozytywny wynik egzaminu maturalnego uzyskało: 74% zdających w Polsce; 72% zdających w województwie pomorskim. Średni wynik egzaminu maturalnego odpowiednio w Polsce/województwie pomorskim: z języka polskiego – 52%/53%; z matematyki – 52%/51%; z języka angielskiego – 71%/72%.

- W okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty związanego z ogłoszeniem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 podjęto działania dotyczące doskonalenia nauczycieli i wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjnych w zdalnym kształceniu. Mimo to dostrzega się niesatysfakcjonujące kompetencje w tym zakresie zarówno uczniów, jak i nauczycieli, a także niezadowalające zabezpieczenie uczniów i nauczycieli w sprzęt komputerowy i dostęp do sieci internetowej niezbędne do efektywnego zdalnego kształcenia.
- Poza koniecznością zapewnienia technicznych warunków do zdalnego kształcenia potrzebne są również działania wspierające nawiązywanie relacji społecznych oraz zapobiegające negatywnym skutkom nadmiernego korzystania z technologii cyfrowych, w tym ograniczające fonoholizm.
- Poważnym problemem, nie tylko województwa pomorskiego, jest również stan zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, na który wpływ mają czynniki biologiczne, psychospołeczne, w tym czynniki związane ze środowiskiem szkolnym, co przy ograniczonej możliwości prowadzenia terapii indywidualnej i grupowej (brak środków finansowych na zatrudnienie odpowiednich specjalistów) skutkuje m. in. znaczącym wzrostem wskaźnika depresji⁵. Na pogorszenie stanu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży wpływ ma również wynikający z pandemii wzrost poczucia zagrożenia utratą zdrowia oraz spowodowane izolacją ograniczenie relacji społecznych. Jednocześnie opieka psychiatryczna dzieci i młodzieży w województwie, podobnie jak w całym kraju, w niewielkim stopniu odpowiada wzrastającym w tym zakresie potrzebom. Istnieje pilna potrzeba doskonalenia kompetencji nauczycieli, psychologów i pedagogów szkolnych w zakresie rozpoznawania i przeciwdziałania stanom depresyjnym oraz lękowym dzieci i młodzieży.
- Szkoła, jako instytucja, stwarza uczniom zbyt mało okazji do realizacji ich potrzeb w zakresie zaangażowania społecznego. Istotne jest, aby młodzież znajdowała w szkole warunki do inicjowania i realizowania działań na rzecz dobra wspólnego. Jednocześnie w niewystarczającym zakresie szkoła jest otwarta na współpracę ze środowiskiem lokalnym, nie jest też w pełni wykorzystywany przez szkoły potencjał organizacji pozarządowych oraz instytucji działających w środowisku lokalnym (światlice, domy kultury, biblioteki), które, prowadząc zajęcia pozaszkolne, wspierają przygotowanie dzieci i młodzieży do uczenia się przez całe życie.

Wnioski

- Mimo nadmiernej koncentracji pomorskich szkół na przygotowaniu uczniów do wymagań egzaminów zewnętrznych, problemem są nadal niezadowalające wyniki tych egzaminów, a także utrzymująca się ich duża polaryzacja.
- Dostrzega się potrzebę zintensyfikowania wsparcia psychologiczno-pedagogicznego uczniów, a także wykorzystywania różnych form aktywności, w tym aktywności fizycznej, jako sposobów zapobiegania i minimalizowania negatywnych skutków zmian cywilizacyjnych i technologicznych.
- Wykorzystywanie w edukacji zaawansowanych technologii nie jest na Pomorzu satysfakcjonujące.

⁵ Według danych Ministra Zdrowia depresja występuje u 1% dzieci w 2-3 r. ż. i u 2% w 6-12 r. ż., natomiast występowanie depresji w populacji młodzieży może dotyczyć od 4-8% do 20%.

Indywidualne ścieżki edukacji⁶

- W województwie pomorskim każdego roku wzrasta liczba uczniów z niepełnosprawnościami i z dysfunkcjami, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce i problemami wychowawczymi. Świadczą o tym m.in. dane dotyczące odsetka uczniów objętych kształceniem specjalnym (np. w roku szkolnym 2018/2019 kształceniem specjalnym objętych było 13 907 uczniów, to jest wzrost o 6,23% w stosunku do roku poprzedniego, a do roku szkolnego 2015/2016 wzrost o 24,92%⁷).
- Mimo podejmowanych w regionie działań skierowanych do uczniów z różnego typu niepełnosprawnościami i problemami, a także do uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców⁸, nadal istotnym problemem pozostaje wsparcie tej grupy dzieci i młodzieży oraz zapewnienie efektywnej edukacji włączającej w szkołach ogólnodostępnych. W szkołach i placówkach oświatowych brakuje kadr z odpowiednimi kwalifikacjami i kompetencjami, a także profesjonalnej pomocy skierowanej do ich rodziców i opiekunów, którzy dzięki uzyskanej wiedzy mogą również udzielać wsparcia swoim dzieciom. Problemem jest także poziom doradztwa zawodowego dedykowanego tym uczniom. Niesatysfakcjonująca jest również infrastruktura oraz wyposażenie w pomoce dydaktyczne szkół. Wyzwaniem jest dostosowanie szkół zawodowych do kształcenia tych uczniów, w szczególności w zakresie organizacji staży i praktyk zawodowych, a także umożliwienie im jeszcze w trakcie nauki nabywania kwalifikacji rynkowych, wzmacniających ich pozycję na rynku pracy.
- Pomimo wysiłków władz samorządowych i szkół, a także akcji społecznych, w szkołach nadal obserwuje się przypadki braku tolerancji wobec uczniów ze SPE, a także nie zawsze przyjazną im atmosferę. Nie sprzyja to rozwojowi edukacji włączającej umożliwiającej rozwój osobisty tych uczniów w odniesieniu do ich możliwości i indywidualnych potrzeb rozwojowych oraz pełne ich włączenie w życie społeczne. Dostrzega się istotną rolę szkół specjalnych, do których kierowane są dzieci i młodzież z orzeczeniami poradni, a które zapewniają dzieciom i młodzieży optymalny rozwój, pozwalający im funkcjonować samodzielnie w dorosłym życiu.
- Coraz bardziej dostrzega się problemy, z jakimi borykają się poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Odnotowuje się problemy kadrowe wynikające z braku standardu dotyczącego ustalenia liczby etatów pracowników merytorycznych dla poszczególnych poradni, czego konsekwencją jest utrudniony powszechny dostęp do usług poradni, niesatysfakcjonujący poziom współpracy poradni ze szkołami, a także brak możliwości indywidualnego wsparcia niektórych uczniów i współpracy z ich rodzicami/opiekunami prawnymi. Jednocześnie, mimo szerokiej oferty wojewódzkich placówek doskonalenia nauczycieli, brakuje wysokospecjalistycznych form doskonalenia pracowników merytorycznych poradni i niesatysfakcjonujące zabezpieczenie środków finansowych niezbędnych na rozwój kompetencji zawodowych pracowników merytorycznych poradni.
- Niesatysfakcjonujący jest poziom współpracy instytucji działających na rzecz dziecka, tj. szkół, placówek służby zdrowia, pomocy społecznej, policji, sądów rodzinnych, poradni specjalistycznych, czy

⁶ Indywidualne ścieżki edukacji dotyczą uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), tj. uczniów dyslektycznych i ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, szczególnie uzdolnionych, wychowywanych w wielokulturowości i z doświadczeniem migracji, z zaburzeniami zachowania, w tym ADHD, z przewlekłą chorobą i innymi dysfunkcjami, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie, niepełnosprawnych ruchowo, z autyzmem i zespołem Aspergera, z niepełnosprawnością intelektualną, dysfunkcją słuchu i dysfunkcją wzroku

⁷ Na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

⁸ Na podstawie danych z SIO w województwie pomorskim: w roku szkolnym 2018/2019 – 2478 uczniów; w roku szkolnym 2019/2021 – 2930 uczniów

też organizacji pozarządowych, co sprawia, że uczeń ze SPE nie ma zapewnionego wszechstronnego rozwoju i wsparcia, a rodzice negatywnie postrzegają działania tych instytucji na rzecz ich dzieci.

- W regionie systemowo wspiera się dzieci i młodzież szczególnie uzdolnioną poprzez realizację przedsięwzięcia strategicznego pn. „Zdolni z Pomorza”⁹. Istotnym problemem pozostają nadal kompetencje kadry pedagogicznej, w tym w zakresie identyfikacji uczniów ze szczególnymi uzdolnieniami oraz wspierania tych uczniów w oddziałach klasowych. Z coraz większym sukcesem włączane są do systemu wspierającego uczniów zdolnych szkoły wyższe. Nadal wyzwaniem pozostaje włączenie w ten system przedsiębiorców. Z poziomu regionu realizowane są również działania skierowane do uczniów uzdolnionych sportowo, obejmujące między innymi pomoc stypendialną, a także wsparcie podmiotów działających na rzecz aktywności fizycznej dzieci i młodzieży.
- Obserwuje się w regionie rosnącą rolę sportu jako narzędzia integracji społecznej poprzez organizację przedsięwzięć łączących pokolenia, kreowanie właściwych postaw, wyłanianie lokalnych liderów sportu i idoli¹⁰, w tym spośród sportowców, którzy zakończyli karierę sportową. Dostrzega się nadal brak satysfakcjonującej współpracy pomiędzy sportowymi organizacjami pozarządowymi (kluby, związki sportowe) a instytucjami edukacyjnymi (w tym szkołami wyższymi). Istotne jest również zapewnienie warunków tzw. kariery dwutorowej, umożliwiającej zdobywanie przez czynnych sportowców kompetencji w zakresie pracy z młodzieżą a jednocześnie kontynuowanie kariery sportowej.

Wnioski

- Istotnym wyzwaniem w województwie pomorskim jest rozwój edukacji włączającej uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami i z różnymi trudnościami w uczeniu się, a także uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców.
- Dostrzega się istotne problemy w funkcjonowaniu poradni psychologiczno-pedagogicznych wynikające zarówno z braków kadrowych, jak i niewystarczającego wsparcia pracowników merytorycznych poradni.
- Systemowe wsparcie dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej realizowane na Pomorzu wymaga kontynuowania i szerszego włączenia wszystkich partnerów, w szczególności pracodawców.

Kompetencje kadr systemu oświaty

- Pomimo różnorodnej oferty wojewódzkich placówek doskonalenia nauczycieli opracowanej na podstawie zgłoszonych przez nauczycieli i dyrektorów szkół potrzeb, a także badań własnych tych placówek, nadal obserwuje się stosunkowo niski udział tej grupy zawodowej w doskonaleniu. Dostrzega się potrzebę doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, czy też budowania prawidłowych relacji w środowisku szkolnym. Jednocześnie, mimo szerokiej oferty skierowanej do kadr zarządzających edukacją, nadal utrzymuje się niewystarczający poziom ich kompetencji menadżerskich.

⁹ Przedsięwzięcie strategiczne „Zdolni z Pomorza” zdefiniowane jest w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i społecznej *Aktywni Pomorzanie*, będącym jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

¹⁰ Waśkowski Z., Jasiulewicz A. (2017), Rola sportu i rekreacji fizycznej w kształtowaniu się kapitału społecznego mieszkańców regionu. *Handel wewnętrzny*, 2017; 4(369), s. 279-289 (tom II); Godlewski G., Bodasińska A., Bodasiński S. (2014), Lokalni liderzy sportu – działalność i rola w kreowaniu wizerunku miasta Białą Podlaską. *Rozprawy Naukowe AWF Wrocław*, 47, s. 80-88.

- Zarówno nauczyciele, jak i konsultanci placówek doskonalenia nauczycieli pozytywnie wypowiadają się o zdalnych formach doskonalenia, wprowadzonych szczególnie w okresie czasowego ograniczenia działalności jednostek systemu oświaty w związku z wprowadzeniem stanu epidemii. W ich ocenie zdalne formy doskonalenia charakteryzują się dużą dostępnością i wysoką efektywnością. Jednocześnie dostrzega się potrzebę doskonalenia nauczycieli w wykorzystywaniu nowoczesnych technologii w codziennej ich pracy.
- W latach 2015-2019 nastąpił istotny wzrost liczby przedmiotowych i podmiotowych sieci współpracy nauczycieli i dyrektorów szkół¹¹. W obliczu wyzwań, przed którymi stoi edukacja, wynikających m.in. z rozwoju technologicznego (cyfryzacja, nowe technologie komunikacyjne), zmian demograficznych (migracje, starzenie się społeczeństwa), czy choćby sytuacji nadzwyczajnych (epidemia, klęski żywiołowe itp.), konieczne jest dalsze podejmowanie działań integrujących nauczycieli zarówno określonych przedmiotów oraz dziedzin, jak i obszarów związanych z funkcjonowaniem oświaty (np. zarządzanie) także w ramach sieci. Istnieje również potrzeba rozwoju i wzmocnienia współpracy szkół z pracodawcami, w tym w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych.
- Mimo nałożenia w 2019 roku na kuratorów oświaty odpowiedzialności za organizację sieci doradców metodycznych, w województwie pomorskim jest obecnie 54 takich doradców¹² bardzo często zatrudnionych w niepełnym wymiarze (np. 0,2 etatu), co nie zabezpiecza potrzeb. Istnieje konieczność wsparcia metodycznego nauczycieli i dyrektorów, w szczególności rozpoczynających pracę, zapewnienia możliwości wymiany wiedzy i doświadczeń w poszczególnych obszarach kształcenia i w obszarze wychowania oraz zarządzania, organizacji lekcji otwartych i nauczycielskich sieci współpracy, wymiany doświadczeń ze środowiskiem pracodawców, a także organizacji miejsc odbywania ćwiczeń dla studentów kierunków kształcących nauczycieli (tzw. szkoły referencyjne¹³).
- Wprowadzane w ostatnim okresie liczne zmiany w polskim systemie oświaty oraz kontrowersje z tym związane (np. likwidacja gimnazjów mająca wpływ na zamianę sieci szkół), a także trudności z organizacją zdalnego kształcenia w związku z ogłoszeniem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, przyczyniły się do pogorszenia kondycji zawodowej nauczycieli i podważania ich wizerunku. Konieczne jest zatem wspieranie i promowanie nauczycieli, w szczególności tych, którzy wyróżniają się kreatywnością i pasją w pracy z uczniami, a w środowisku szkolnym lub lokalnym są liderami oraz mentorami społecznego zaangażowania młodzieży. Ważną rolę w tym zakresie spełnia w szczególności organizowany przez Marszałka Województwa Pomorskiego Konkurs „Nauczyciel Pomorza”¹⁴.

Wnioski

¹¹ Przedmiotowe i podmiotowe sieci współpracy nauczycieli i dyrektorów szkół w województwie pomorskim: w roku szkolnym 2019/2020 – 87, w 2018/2019 – 82, w 2018/2017 – 62, w 2016/2017 – 41).

¹² Na podstawie informacji Kuratorium Oświaty w Gdańsku z lutego 2021 r.

¹³ Na podstawie badania „Kondycja zawodowa pomorskiego nauczyciela” zrealizowanego w 2018 r. na zlecenie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku oraz wniosków z Pomorskiej Samorządowej Debaty Edukacyjnej, która odbyła się jesienią 2019 r.

¹⁴ Konkurs „Nauczyciel Pomorza” jest inicjatywą Marszałka Województwa Pomorskiego realizowaną od 2016 roku w celu uhonorowania nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych na terenie województwa pomorskiego, którzy wspomagając wszechstronny rozwój psychofizyczny dzieci i młodzieży, wyróżniają się w pracy pedagogiczno-wychowawczej i przyczyniają się do budowania kapitału społecznego na Pomorzu.

- Należy wykorzystywać zaawansowane technologie technologii oraz zdalne formy doskonalenia nauczycieli w podnoszeniu kompetencji kadr systemu oświaty.
- Liczba inicjatyw promujących pozytywny wizerunek nauczyciela i szkoły na Pomorzu nie jest wystarczająca, co nie sprzyja budowaniu przyjaznego klimatu wokół edukacji.

Dialog edukacyjny

- W Pomorskiem funkcjonuje jedyna w kraju na poziomie regionalnym rada oświatowa (Pomorska Rada Oświatowa) oraz forum osób odpowiadających za oświatę na poziomie powiatu (Pomorskie Regionalne Forum na Rzecz Edukacji¹⁵). Mimo, że dostrzega się znaczący wzrost innych form współpracy i dialogu różnych interesariuszy systemu oświaty na poziomie regionu (ten rodzaj współpracy i dialogu miał miejsce szczególnie w trakcie realizacji przedsięwzięcia strategicznego województwa pomorskiego „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie”¹⁶ oraz prowadzonej przez region Pomorskiej Samorządowej Debaty Edukacyjnej¹⁷), to jednak na poziomie gmin i powiatów tego typu inicjatyw jest nadal niewiele.
- Na Pomorzu, podobnie jak w całym kraju, w niewystarczającym stopniu społeczność lokalna i regionalna, w granicach prawa, jest zaangażowana w funkcjonowanie szkół i placówek oświatowych, którego celem byłaby społeczna ocena edukacji. W konsekwencji brak jest szerokiego zaangażowania partnerów społecznych w kreowanie gminnej i powiatowej polityki oświatowej, a także podejmowania działań na rzecz rozwoju ucznia.

Wnioski

- Poziom dialogu edukacyjnego z udziałem przedstawicieli spoza sektora oświaty, szczególnie na poziomie gmin i powiatów, nie jest satysfakcjonujący.

Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe

- W społeczeństwie niska jest świadomość wagi profesjonalnego doradztwa zawodowego i jego wpływu na decyzje edukacyjne i zawodowe uczniów. Mimo wprowadzenia w szkołach obowiązku organizacji doradztwa zawodowego, rozumianego jako realizacja obowiązkowego wymiaru godzin określonych w ramowych planach nauczania, organizacja i poziom tego doradztwa w szkołach są dalece niewystarczające, w szczególności wśród uczniów klas najmłodszych. W konsekwencji istota doradztwa, tj. diagnozowanie predyspozycji uczniów, odkrywanie ich talentów i zainteresowań, a także wspieranie w dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych jest mało efektywne. Niewielka liczba godzin ujęta w ramowych planach nauczania przeznaczonych na prowadzenie zajęć doradztwa zawodowego realizowana jest często jako dopełnienie etatu nauczycieli różnych przedmiotów. Jednocześnie doradztwo zawodowe nie stanowi

¹⁵ Pomorskie Regionalne Forum na Rzecz Edukacji, zrzeszające naczelników/dyrektorów wydziałów edukacji w starostwach powiatowych i miast na prawach powiatu powołane zostało w 2017 roku w celu podjęcia współpracy prowadzącej do realizacji wspólnej regionalnej polityki edukacyjnej, zgodnej z polityką oświatową państwa stanowiącej Pomorski System Jakości Edukacji.

¹⁶ Przedsięwzięcie strategiczne „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie” zdefiniowane jest w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i społecznej Aktywni Pomorzanie, będącym jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

¹⁷ Pomorska Samorządowa Debaty Edukacyjna została przeprowadzona z inicjatywy Pomorskiej Rady Oświatowej w 2019 roku.

głównej specjalizacji nauczycieli. Sytuacja ta nie motywuje nauczycieli do nabywania wymaganych kwalifikacji oraz pożądaných kompetencji, które można uzyskać m.in. poprzez ukończenie studiów wyższych lub studiów podyplomowych¹⁸ oraz różnych form doskonalenia.

- Jednocześnie doradcy zawodowi zatrudnieni w szkołach zwracają uwagę na brak narzędzi pracy, w tym narzędzi wykorzystujących zaawansowane technologie, a także znacznie utrudniony, z uwagi na wysoki ich koszt, dostęp do szkoleń z zakresu stosowania certyfikowanych narzędzi pracy. W konsekwencji powyższe utrudnienia mają wpływ na jakość świadczonych usług z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach¹⁹.
- Mimo aktywnej działalności powiatowych doradców zawodowych skupionych w regionalnej sieci funkcjonującej przy Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku (konsultantów)²⁰, konieczne jest włączenie do tej sieci szkolnych doradców zawodowych, rozwijanie podejmowanych inicjatyw i szersze włączenie do współpracy powiatowych urzędów pracy i innych instytucji związanych z rynkiem pracy, a także przedsiębiorców. Niezbędne jest również zabezpieczenie środków finansowych na profesjonalne doskonalenie doradców zawodowych oraz funkcjonowanie regionalnej sieci konsultantów powiatowych oraz lokalnych sieci szkolnych doradców zawodowych.

Wnioski

- Na Pomorzu w niewystarczającym stopniu funkcjonuje doradztwo zawodowe - brak jest systemowej diagnozy predyspozycji uczniów na każdym etapie edukacji z wykorzystaniem profesjonalnych narzędzi z zastosowaniem zaawansowanych technologii, a także wsparcia uczniów w dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych.
- Istotnym problemem jest brak nauczycieli doradców zawodowych, a także niedostateczne ich wyposażenie w profesjonalne narzędzia do pracy z uczniami oraz zapewnienie im stałego i szerokiego doskonalenia zawodowego.

Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe

- W województwie pomorskim pozytywnie zmienia się szkolnictwo zawodowe, które jest coraz lepiej dostosowane do zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, w tym potrzeb branż kluczowych dla regionu²¹. Jednocześnie dzięki realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie” znacząco poprawiła się jakość kształcenia zawodowego, a także infrastruktura tych szkół oraz wyposażenie pracowni kształcenia zawodowego. Mimo dużych nakładów finansowych, nadal widoczne są deficyty w infrastrukturze i wyposażeniu szkół zawodowych. Dostrzega się również konieczność dalszego ich profilowania, by dostosować je do potrzeb rozwojowych regionu,

¹⁸ Prawie 25% szkół województwa pomorskiego nie dysponuje kadrą posiadającą kwalifikacje z zakresu doradztwa zawodowego. Zdecydowana większość doradców (87,6%) wykonuje także inne, podstawowe dla nich zadania w szkole – w wielu przypadkach zadania z zakresu doradztwa zawodowego realizuje pedagog, nauczyciel przedmiotu, bibliotekarz, oligofrenopedagog, kierownik szkolenia praktycznego, w najlepszym wypadku wychowawca.

¹⁹ Badania CEN: <https://www.cen.gda.pl/serwisy-tematyczne/badania,a,7704>.

²⁰ Powołano wojewódzkiego i powiatowych konsultantów doradztwa zawodowego, którzy obecnie finansowani są ze środków RPO WP 2014-2020.

²¹ Branże o największym potencjale rozwoju subregionów i regionu, specjalizacje w dziedzinie usług, handlu lub produkcji, zidentyfikowane w dokumentach strategicznych województwa pomorskiego (tj. w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie rozwoju gospodarczego *Pomorski Port Kreatywności*).

istotnych dla wdrażania m.in. Przemysłu 4.0, oraz wzmocnienia działań na rzecz kształtowania kompetencji kluczowych (w tym cyfrowych) niezbędnych w stosowaniu nowoczesnych technologii oraz tzw. kompetencji „miękkich”. Konieczne jest także podejmowanie działań, które pozwolą nabyć uczniom kwalifikacje niezbędne na rynku pracy.

- Dzięki podejmowanym w regionie zmianom w infrastrukturze i wyposażeniu w obszarze szkolnictwa zawodowego znacząco poprawił się wizerunek tych szkół. Odnotowuje się wyższe, niż w miastach na prawach powiatu, to jest w tzw. powiatach ziemskich, zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych²². Mimo to, wciąż niewystarczający dla potrzeb regionu odsetek uczniów wybiera naukę w tego typu szkołach. W dalszym ciągu konieczna jest zatem promocja szkolnictwa zawodowego. Jednocześnie nie w pełni wykorzystany jest też potencjał szkół zawodowych jako miejsc kształcenia ustawicznego.
- Mimo systematycznie poprawiającej się współpracy szkół zawodowych z pracodawcami, niezbędne jest dalsze podejmowanie działań sprzyjających większemu zaangażowaniu przedsiębiorców w pracę tych szkół. W szczególności konieczne jest zbudowanie bazy pracodawców otwartych na współpracę ze szkołami zawodowymi w zakresie: organizacji staży i praktyk dla uczniów oraz nauczycieli przedmiotów zawodowych, doskonalenia kompetencji kadry kierowniczej szkół zawodowych, tworzenia programów nauczania i tworzenia klas patronackich, udziału w doradztwie zawodowym oraz nowych rozwiązań organizacyjnych w szkole (pracodawca jako coach, mentor).
- Wprowadzane co kilka lat systemowe zmiany w oświacie, w tym w szkolnictwie zawodowym, w zakresie struktury, organizacji pracy, podstaw programowych i egzaminów zewnętrznych, nie sprzyjają wypracowaniu i utrwalaniu przez szkoły mechanizmów zapewniających jakość działań, natomiast niepotrzebnie koncentrują uwagę tych szkół na dostosowaniu organizacji ich pracy do zmieniających się przepisów prawa. Obserwuje się coraz poważniejsze problemy z kadrami szkół zawodowych, w tym z pozyskiwaniem nauczycieli kształcenia zawodowego, w szczególności nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu. Istotnym wyzwaniem jest nawiązywanie współpracy organów prowadzących szkoły zawodowe z pracodawcami w zakresie umożliwienia pracownikom firm prowadzenia zajęć praktycznych w szkołach.
- Wciąż widoczna jest również potrzeba szerszej oferty doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół zawodowych, m.in. w ramach sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli uczących w zawodach istotnych dla poszczególnych subregionów i regionu, a także istotna jest większa współpraca szkół z pracodawcami w zakresie podnoszenia kompetencji nauczycieli tych szkół.

Wnioski

- Mimo pozytywnych zmian w pomorskim szkolnictwie zawodowym, które jest coraz lepiej dostosowane do zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, w tym potrzeb branż kluczowych dla regionu, niezbędne jest dalsze wzmacnianie szkół zawodowych oraz większy udział pracodawców w działaniach wzmacniających szkolnictwo zawodowe.
- Wsparcie nauczycieli szkół zawodowych w rozwijaniu ich kompetencji w zakresie efektywnego nauczania i przygotowania uczniów do samodzielnego uczenia się oraz pozyskanie nauczycieli do kształcenia zawodowego nie jest satysfakcjonujące, co utrudnia dalszy rozwój szkół zawodowych.

²² Tereny poza miastami na prawach powiatu wzrost z 64,51% w 2013 r. do 66,29% w 2019 r. (Bank Danych Lokalnych i System Informacji Oświatowej).

- Mimo podejmowanych działań wpływających na podniesienie jakości kształcenia zawodowego, uczniowie nadal w niewystarczający sposób nabywają kompetencje kluczowe, w tym tzw. kompetencje „miękkie”.
- Promocja pozytywnego wizerunku szkolnictwa zawodowego wśród mieszkańców Pomorza, w szczególności wśród dzieci i młodzieży, jak również wśród rodziców, wymaga podjęcia bardziej efektywnych działań.

Tożsamość i różnorodność

- Tożsamość regionalna, obok etnicznej, narodowej, państwowej, jest czynnikiem konstytutywnym samoświadomości i samoorganizacji zbiorowej. Mimo, iż województwo pomorskie w obecnym kształcie jest tworem jednolitym geograficznie i historycznie, jest jednak regionem bardzo zróżnicowanym etnicznie i kulturowo, co czyni go wyjątkowym – w swym kulturowym bogactwie – w skali kraju. Wyjątkowa jest także w wielu subregionach i środowiskach identyfikacja z miejscem urodzenia i jego kulturą. Dotyczy to zarówno obszaru metropolitalnego Gdańsk-Gdynia-Sopot, jak i historycznych Kaszub i Kociewia, w mniejszym natomiast stopniu również Powiśla czy Żuław.
- Zróżnicowanie etniczne i kulturowe Pomorza to efekt powojennego przesunięcia granic i masowych migracji. Pomorze co prawda osiągnęło względną jednolitość, niemniej jednak wciąż widoczne są skutki historycznych, nie zawsze czytelnych, uwarunkowań (częste traktowanie z wrogością zastanego dziedzictwa, jako wytworu obcej, zagrażającej - kultury, nie zawsze dobrze widziana różnorodność etniczno-kulturowa). W rezultacie tej obojętności i niezrozumienia, a także zupełnie świadomej, zaplanowanej polityki władz komunistycznych, zniszczeniu uległy – zwłaszcza w okresie 1945-1989 – nie tylko bardzo liczne wytwory kultury materialnej (przede wszystkim zabytki architektury), ale też ogromna część tradycji i obyczaju. Mimo to, województwo pomorskie nadal charakteryzuje się niezwykle dziedzictwem niematerialnym o ogromnym potencjale zarówno kulturotwórczym (wielu mieszkańców Pomorza kultywuje kulturę i obyczaje, a także posługuje się językiem regionalnym, tj. kaszubskim, ma możliwość prowadzenia edukacji, działalności kulturalnej czy publikacji utworów literackich), jak i tradycji rzemieślniczej. Działania związane choćby z obróbką bursztynu, haftem kaszubskim czy produkcją mebli stylizowanych na gdańskie wynikają z lokalnych uwarunkowań i mogą przyczynić się do ich zachowania, zwiększając atrakcyjność kulturową całego regionu.
- Prowadzona przez samorządy aktywna polityka społeczna przekłada się na wzrost kapitału obywatelskiego województwa, czego najlepszym potwierdzeniem jest wysoka, na tle kraju, frekwencja wyborcza. O aktywnej polityce społecznej pomorskich samorządów świadczy między innymi uruchomienie budżetów obywatelskich - inicjatywy, którą szybko przyjęto w całej Polsce, rozwijanie komunikacji, która sprzyja wzrostowi gospodarczemu, mobilności pracowniczej, edukacji i budowaniu relacji, czy też – w szczególności w ostatniej dekadzie - tworzenie nowych instytucji kultury, w tym wielkich muzeów narracyjnych (Europejskie Centrum Solidarności, Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Emigracji), a także kreacja wysokiej jakości wydarzeń artystycznych adresowanych do masowego odbiorcy.
- Pozytywnym trendem jest także zwiększająca się liczba wydarzeń kulturalnych organizowanych w mniejszych ośrodkach. Ta bogata oferta, charakteryzująca się wysokim poziomem artystycznym i rosnącym zainteresowaniem publiczności (również przybywającej z zewnątrz), wpływa na uatrakcyjnienie oferty turystycznej i pozytywnie stymuluje rozwój gospodarczy. Należy podkreślić, iż wiele z tych imprez odbywa się we współpracy instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi, a część realizowana jest bezpośrednio przez trzeci sektor przy udziale dotacji publicznych.

- Silna tożsamość regionalna czy lokalna, choć stanowi wartość samą w sobie, może sprzyjać społecznej wsobności, czy nawet postawom ksenofobicznym. Niemniej jednak, wzmacnianie tej tożsamości oraz wykorzystywanie aktywności społecznej, polegającej na współpracy, wymianie dóbr i budowaniu wzajemnego zaufania, służy zarówno otwarciu na wszelkie „inności”: etniczne, religijne, kulturowe, jak i budowaniu relacji społecznych na gruncie dialogu międzykulturowego oraz debaty jako głównego narzędzia procesów demokratycznych. Jest to szczególnie ważne w kontekście postępującej brutalizacji życia politycznego, ograniczania roli samorządów, instytucji demokratycznych i organizacji pozarządowych. Dostrzega się zatem potrzebę podejmowania działań na rzecz kultury „maksymalnie dostępnej” (włączającej/inkluzywnej), która spełniając funkcję integracyjną, powinna być równocześnie postrzegana jako narzędzie stymulacji procesów społecznych, wytwarzających świadome postawy: otwarcia na inne wartości i opinie (przy umiejętności nazwania i zaprezentowania własnych) oraz dokonywania wyborów w dialogu z tradycją i wyzwaniem nowoczesności. Służyć temu może zarówno czynne uczestnictwo w wydarzeniach „kultury debaty”, jak i w wysokiej jakości wydarzeniach artystycznych, do czego niezbędne jest poszerzenie współpracy sektora publicznego z organizacjami pozarządowymi i środowiskami twórczymi.

Wnioski

- Zauważalna jest potrzeba wzmacniania silnej identyfikacji Pomorzan ze swoim regionem z uwzględnieniem historii i różnorodności kulturowej Pomorza.
- Współpraca instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi w sposób znaczący wpływa na zwiększenie oferty kulturalnej zarówno w dużych ośrodkach miejskich, jak i w subregionach.
- Niezbędne jest podejmowanie działań na rzecz „kultury otwartej”, „kultury dialogu” oraz poszerzenia współpracy między sektorem publicznym w kulturze a działającymi w tym obszarze organizacjami pozarządowymi i środowiskami twórczymi.

Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego

- Największą różnorodnością instytucji kultury (opera, filharmonie, teatry, muzea, galerie) oraz bogactwem oferty artystycznej dysponują duże obszary miejskie. Dostęp do tych instytucji związany jest z rozwojem gospodarczym województwa oraz stopniem urbanizacji. Przestrzeń kultury i jej infrastruktura decydują o możliwościach kreacji i uczestnictwa w kulturze. Przejawia się to przede wszystkim w rozwinięciu i zróżnicowaniu oferty kulturalnej, a także we wzroście jakości oferowanych usług oraz liczby odwiedzających i użytkowników (teatry województwa pomorskiego pod względem liczby odwiedzających w 2019 roku zajmowały wysokie miejsca w kraju²³). Instytucje te przedstawiają najbogatszą ofertę stanowiącą atrakcję turystyczną, która generuje jednak wysokie koszty utrzymania. W małych miejscowościach i na terenach wiejskich z kolei korzystanie z publicznej oferty kulturalnej umożliwiają domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice i biblioteki. Placówki te, pełniąc niejednokrotnie funkcje centrów kultury, organizują różnorodne formy spędzania wolnego czasu poprzez urozmaiconą ofertę kulturalną dla odbiorców w różnym wieku. Instytucje kultury systematycznie przystosowują swoje obiekty dla potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami. W muzeach, teatrach i instytucjach muzycznych, galeriach czy bibliotekach, za sprawą nowych technologii komunikowania się, wzrasta autonomia odbiorców. Ponadto instytucje dają swoim widzom i zwiedzającym możliwość

²³ Wszystkie teatry – 4. miejsce (510 tys. odwiedzających); dramatyczne - 5. miejsce w kraju (184 tys. odwiedzających); muzyczne, rozrywkowe i operetki – 2. miejsce (223 tys.). Dane GUS BDL.

internetowego prześledzenia oferty, zaplanowania wizyty i zarezerwowania biletu wstępu, a coraz częściej również zdalnego uczestniczenia w specjalnie przygotowanych wydarzeniach artystycznych (e-kultura). Pandemia oraz wynikające z niej czasowe zamknięcie instytucji kultury i przeniesienie wielu działań do Internetu przełożyło się na większą dostępność oferty kulturalnej. Z drugiej jednak strony uwidoczniło to skalę występujących nierówności w dostępie do kultury oraz problem wykluczenia cyfrowego.

- Województwo pomorskie posiada wyjątkowe zasoby dziedzictwa kulturowego: przede wszystkim Gdańsk z jego historycznym układem urbanistycznym i licznymi zabytkami oraz muzeami, Gdynia z modernistyczną architekturą, Sopot - jako świetny przykład architektury secesyjnej i nadmorskiego kurortu oraz Łębork czy Słupsk z charakterystyczną zabudową gotycką i neogotycką. Na północy zachowały się założenia pałacowe i dworsko-parkowe, na Kaszubach, Kociewiu i Żuławach można z kolei odnaleźć pozostałości budownictwa drewnianego, a na Ziemi Słupskiej - budownictwa szachulcowego. Istotne z punktu widzenia atrakcyjności kulturowej są zespoły średniowiecznych fortyfikacji z unikatowymi w Europie i na świecie zamkami krzyżackimi i zespołami obronnymi (zwłaszcza zamek w Malborku – obiekt z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO). Na szczególną uwagę zasługuje też sopocki amfiteatr usytuowany na skraju Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego – Opera Leśna. W ofercie województwa znajduje się również wiele zabytków sakralnych, do których - jako szczególnie cenne - należą zespoły kościelno-klasztorne, okazałe kościoły gotyckie czy zespoły kalwaryjne. Ogromne znaczenie ma również dziedzictwo historyczno-kulturowe Pomorza, przede wszystkim miejsca utrwalające jego tradycje, relikty II wojny światowej czy walki z komunizmem i powstania Solidarności. Wartość historyczną stanowią też obiekty przemysłowe pochodzące z XIX i początku XX wieku, zlokalizowane w całym regionie (młyny, wiatraki, browary, cukrownie, obiekty kolejowe), jak i te znajdujące się na obszarach wodnych (zachowane budownictwo hydrotechniczne czy reprezentujące rzemiosło rybackie).
- Utrzymanie w jak najlepszym stanie zabytków wymaga stałej nad nimi opieki i prowadzenia systematycznych działań na rzecz ich zabezpieczenia. Jednak wciąż niewystarczająca liczba inwestorów zainteresowana wykorzystywaniem i utrzymywaniem obiektów zabytkowych, co skutkuje ich degradacją – w szczególności dotyczy to budynków przemysłowych i na terenach dawnych PGR-ów. Zagrożeniem dla zachowania zabytków jest również brak ich użytkowania - przeważnie stopniowemu zniszczeniu ulegają obiekty, które zostały już wyeksploatowane i obecnie nie są wykorzystywane. Jedną z możliwości ich utrzymania jest zatem adaptacja do nowej funkcji.

Wnioski:

- Potencjał kulturowy, budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości zwiększa atrakcyjność gospodarczą, w tym turystyczną i inwestycyjną regionu.
- Systematyczne wspieranie działań zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego i infrastruktury kultury oraz nadawanie czy wprowadzanie nowych funkcji kulturowych do obiektów zagrożonych brakiem użytkowania, sprawia, że region staje się coraz bardziej atrakcyjny zarówno dla jego mieszkańców, jak i turystów.
- Wysoka dostępność instytucji kultury wiąże się z rozwojem gospodarczym regionu oraz stopniem urbanizacji, a nadto pozwala minimalizować nierówności społeczne w zakresie potencjału kulturowego i artystycznego

Kompetencje kadr kultury i turystyki

- Potencjałem do kreowania kapitału społecznego są kadry kultury (a zwłaszcza instytucji kultury). Poprzez oferowanie wysokiej jakości usług kadry te mają możliwość budowania między innymi kompetencji obywatelskich (kształtowanie aktywnych postaw w zakresie działalności publicznej), społecznych (kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji i współpracy), komunikacyjnych (wymiana wiedzy i doświadczeń), czy też kreatywnych (kreatywne myślenie i ekspresja twórcza). Tymczasem, z uwagi na obszerny zakres prowadzonych zajęć oraz różne środowiska i instytucje, z jakich wywodzą się pracownicy kultury, trudnym zadaniem pozostaje zdefiniowanie kompetencji, jakimi powinna cechować się każda osoba tworząca kadrę kultury. Mimo podejmowanych prób, nadal trudno jest wypracować jednolity wzorzec kwalifikacji, jakie taka osoba powinna zdobyć w drodze szkoleń i samodoskonalenia²⁴.
- Widoczna staje się również potrzeba wspierania inicjatyw mających na celu prowadzenie szkoleń i warsztatów przeznaczonych dla nie tylko kadr kultury, ale i turystyki. Działalnością z zakresu turystyki zajmują się różne podmioty, których kadry nie zawsze posiadają kompetencje z zakresu szeroko pojętej turystyki, w tym orientacji na klienta, współpracy, marketingu czy prezentowania informacji, Wymiana doświadczeń i know-how, zarówno między instytucjami kultury, jak i organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami turystycznymi, lokalnymi organizacjami turystycznymi, LGD i LGR, pozwolić może zarówno na wzmocnienie kompetencji pracowników wspomnianych sektorów, jak i na usprawnienie przepływu informacji między jednostkami samorządowymi aniezinstytucjonalizowanymi. Jednocześnie rosnący ruch turystyczny i dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy, w tym nowo powstające atrakcje turystyczne, sprawiają, że zwiększa się zapotrzebowanie na rzetelne i aktualne informacje przedstawiane w przystępnej i nowoczesnej formie. Wymaga to stałego kształcenia się i poszerzania kompetencji i kwalifikacji kadr turystyki. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, w której działalnością przewodnicką zajmuje się coraz więcej podmiotów, a zawód ten został zderegulowany. Wysokiej jakości i dobrze przygotowana kadra, w tym przewodnicka, może być odpowiedzią na rosnące potrzeby turystów z kraju i zagranicy, oczekujących informacji i ciekawych sposobów poznawania nowych miejsc.

Wnioski:

→ Wzrasta potrzeba inicjowania i wspierania działań mających na celu wymianę wiedzy i doświadczeń kadr sektora kultury i turystyki, w szczególności pracowników instytucji kultury, organizacji pozarządowych przedsiębiorców turystycznych, lokalnych organizacji turystycznych, LGD/LGR oraz indywidualnych twórców i animatorów, jak również wzmocnienia „potencjału edukacyjnego” instytucji kultury.

Świadomość i wiedza mieszkańców

→ Mimo, iż swoistym wyróżnikiem Pomorza jest także zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich, będących podstawą do budowania otwartej wspólnoty regionalnej i kapitału społecznego, to wciąż poziom świadomości i aktywności mieszkańców wszystkich grup wiekowych w kluczowych dla regionu obszarach, takich jak: aktywność obywatelska, udział w kulturze, ochrona środowiska i klimatu, zdrowy tryb życia, racjonalne zachowania komunikacyjne, cyfryzacja czy przedsiębiorczość, nie jest satysfakcjonujący.

²⁴ Katarzyna Wolny [red.], Podnoszenie kompetencji kadr kultury w domach, centrach i ośrodkach kultury, Regionalne Obserwatorium Kultury, Katowice 2015, s. 20.

- Inicjatywy służące podnoszeniu aktywności obywatelskiej mieszkańców Pomorza, podejmowane głównie przez NGO, są w dużej mierze nietrwałe, rozproszone i nie tworzą spójnego systemu.
- Działania z zakresu edukacji kulturowej, kształtującej również tożsamość regionalną. w województwie pomorskim podejmowane są na podobnym poziomie przez publiczne instytucje kultury (43%) i organizacje pozarządowe (39%), a także – w mniejszym stopniu - przez osoby związane z sektorem oświaty²⁵. Brakuje stałej współpracy między różnymi podmiotami (zarówno z sektora kultury, jak i edukacji) zapewniającej trwałość podejmowanych działań, a także wymianę wiedzy, doświadczeń i zasobów. Dalece niewystarczający jest również przepływ informacji o organizowanych inicjatywach. Podobnie, w kształtowaniu tożsamości regionalnej, nie jest wykorzystany w sposób satysfakcjonujący potencjał krajoznawstwa, które, poprzez różne formy turystyki opierającej się m.in. na wiedzy z zakresu geografii, geologii, świata roślinnego oraz zwierzęcego, przyczynia się do poznawania własnego kraju czy regionu.
- Mimo, iż stopniowo zwiększa się wiedza społeczeństwa w zakresie skutków zmian klimatycznych oraz koniecznej ochrony środowiska czy zachowania bioróżnorodności, przejawiająca się zmianą nawyków Pomorzan w codziennym życiu, nadal dostrzega się potrzebę edukacji i budowania świadomości w tym obszarze, rozwijania praktycznych umiejętności, postaw i nawyków proekologicznych zarówno dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych.
- Mimo rosnącej wśród mieszkańców regionu popularności różnego typu form aktywności fizycznej, będącej jednym z elementów zdrowego stylu życia, a także coraz lepszej infrastruktury sportowej²⁶, problemem pozostaje wdrożenie nawyku aktywności fizycznej, w szczególności systematycznego ruchu na świeżym powietrzu. Ponad połowa Pomorzan (51,3%) ma problem z nadwagą bądź otyłością, które są czynnikami zwiększającymi zachorowalność i umieralność w wielu chorobach przewlekłych. Sytuacja ta, w połączeniu z niewystarczającym udziałem w programach profilaktycznych oraz niską świadomością racjonalnego odżywiania, powoduje częstsze występowanie chorób cywilizacyjnych w regionie
- Podjęte na Pomorzu w ostatnich latach liczne działania w obszarze infrastruktury, choć w sposób znaczący poprawiły dostępność transportową i komunikacyjną, w tym komunikację zbiorową (np. Pomorska Kolej Metropolitarna), nie wpłynęły istotnie na świadome zachowania komunikacyjne Pomorzan.
- Jakość życia mieszkańców podnosi stały postęp technologiczny połączony z coraz szerszym pakietem e-usług, w tym usług administracyjnych, bankowych, ubezpieczeniowych, zastosowanie zdalnych urzędów w codziennym życiu. Jednocześnie postęp technologiczny powoduje wzrost zagrożeń wynikających zarówno z braku wiedzy dotyczącej zasad bezpiecznego korzystania z technologii i systemów cyfrowych. Coraz szersze zastosowanie nowoczesnych technologii powoduje równocześnie zagrożenie pogłębieniem wykluczenia cyfrowego osób, które nie posiadają kompetencji cyfrowych, w szczególności osób starszych.
- Pomorzanie postrzegani są jako osoby zaradne, aktywne zawodowo radzące sobie w zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości zarówno społecznej, jak i gospodarczej²⁷. Biorąc jednak pod uwagę

²⁵ N. Bryłowska [red.], *Sieć kultury. Edukacja kulturowa w woj. pom. Diagnoza*, 2017, s. 5.

pierających aktywność fizyczną, m.in. boiska, baseny, ścieżki rowerowe, siłownie terenowe.

²⁷ Cezary Obracht-Prondzyński, „Zaradność i pracowitość mamy we krwi”, *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, 2010.

wyzwania wynikające z globalizacji oraz przejścia do modelu gospodarki opartej na wiedzy, cyfryzacji procesów gospodarczych, przed którymi - podobnie, jak i inne regiony - stoi Pomorze, konieczne jest kształtowanie postaw otwartych na wyzwania, w szczególności postaw przedsiębiorczych i to zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i wśród osób już pracujących oraz seniorów.

- Wysoki poziom kapitału społecznego jest kluczowy dla zbudowania silnej wspólnoty regionalnej. Działania służące podnoszeniu świadomości i wiedzy mieszkańców Pomorza w kluczowych dla regionu obszarach, takich jak: aktywność obywatelska, udział w kulturze, ochrona środowiska i klimatu, zdrowy tryb życia, racjonalne zachowania komunikacyjne, cyfryzacja czy przedsiębiorczość, są w dużej mierze nietrwałe, rozproszone i nie tworzą spójnego systemu. Działania prowadzone w szkołach w tym obszarach są niewystarczające. Konieczne jest podniesienie kompetencji nauczycieli i kadry zarządzającej oświatą. Jednocześnie działaniami wpływającymi na świadomość i wiedzę mieszkańców w kluczowych obszarach życia społecznego należy objąć nie tylko dzieci i młodzież, ale wszystkie grupy wiekowe. Niezbędna jest w tym zakresie ścisła współpraca wielu instytucji i podmiotów.

Wnioski:

- Świadomość i wiedza mieszkańców województwa w kluczowych obszarach życia społecznego w zakresie: aktywności obywatelskiej, udziału w kulturze, przedsiębiorczości, promocji zdrowego trybu życia, ochrony środowiska i klimatu, racjonalnych zachowań komunikacyjnych i cyfryzacji nie jest satysfakcjonująca, a podejmowane działania są rozproszone i nie są kierowane do wszystkich grup wiekowych. Jednocześnie nie jest w pełni wykorzystywany potencjał oraz doświadczenie partnerów społecznych, zwłaszcza NGO, LGD/LGR, szkół, szkół wyższych oraz organizacji pracodawców.

Więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym

- Wysoka frekwencja wyborcza²⁸ świadczyć może o znacznym poziomie aktywności obywatelskiej Pomorzan w porównaniu z innymi regionami, jednak o ile jest ona relatywnie wysoka w skali kraju, to widoczne jest zróżnicowanie poziomu frekwencji wyborczej nie tylko wewnątrz województwa, ale również w obrębie największych ośrodków miejskich. Pozytywnym zjawiskiem jest także systematycznie wzrastająca liczba pomorskich podatników, którzy dokonują odpisu z tytułu 1% podatku na organizacje pożytku publicznego²⁹.
- W regionie dostrzega się niski udział mieszkańców w konsultacjach społecznych. O ile w niespełna połowie pomorskich gmin organy stanowiące wprowadziły przepisy prawa miejscowego regulujące zasady i tryb przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami³⁰, to jedynie około 60% gmin

Na koniec 2019 r. w systemie REGON zarejestrowanych było 307,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej (pod względem liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności region utrzymywał 4. lokatę w Polsce). W IV kwartale 2019 r. współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 58,8% i uplasował województwo na 2. miejscu (za Mazowszem)

²⁸ Frekwencja wyborcza w pomorskim jest wyższa niż w kraju - odpowiednio: w wyborach samorządowych w 2018 r. w regionie 52,75%, w kraju 48,83%; w wyborach do Sejmu i Senatu w 2019 r. w regionie 63,46%; w kraju 61,74%; w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. w regionie 47,24%, w kraju 45,68%, w wyborach na Prezydenta RP w 2020 r. w regionie 70,04% w kraju 68,18%. Wyniki te charakteryzują się jednak silnym zróżnicowaniem wewnętrznym w różnych częściach regionu.

²⁹ Wg danych Izby Administracji Skarbowej w Gdańsku w roku 2014 - 62% , a w roku 2018 - 80,8% uprawnionych podatników rozliczających się w województwie pomorskim dokonało odpisu 1% podatku.

³⁰ Zgodnie z art. 5a ust. 2 ustawy o samorządzie gminy rada gminy określa zasady i tryb przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami.

miejskich oraz miejsko-wiejskich posiadających takie regulacje przewiduje możliwość inicjowania konsultacji przez mieszkańców gminy³¹. Najchętniej wykorzystywaną formą konsultacji społecznych pozostaje budżet obywatelski, jednak pomimo stałego wzrostu liczby gmin, które wykorzystują tę formę konsultacji, w dalszym ciągu dotyczy ona relatywnie niewielkiego odsetka środków publicznych.

- W regionie w niewielkim stopniu wykorzystywane są narzędzia służące włączaniu społeczności w sprawy o istotnym znaczeniu dla wspólnot lokalnych. Brak wykorzystania zaawansowanych form konsultacji społecznych takich jak m.in. panel obywatelski, w tym form opierających się na zasadach planowania kulturowego³², w znaczący sposób ogranicza możliwość rozwijania dialogu obywatelskiego w regionie. Pozytywnym zjawiskiem jest jednak wzrost zaangażowania mieszkańców w nawiązywanie różnych form współpracy o charakterze doradczym i konsultacyjnym³³.
- W regionie obserwuje się wzrost aktywności lokalnych społeczności, między innymi w ramach działalności dwudziestu LGD/LGR funkcjonujących w oparciu o Lokalne Strategie Rozwoju, jednak konieczne jest większe zaangażowanie w te działania całego środowiska, w szczególności samorządów, środowisk lokalnych (w tym szkół), NGO, szkół wyższych, czy też organizacji pracodawców.
- Nie istnieją wystarczające mechanizmy inicjujące i utrwalające współdziałanie szkół i organizacji pozarządowych w realizacji wspólnych celów. Niezbędne jest zatem wzmocnienie funkcjonowania szkoły jako instytucji zaangażowanej w inicjatywy podejmowane przez inne podmioty działające na rzecz wspólnoty lokalnej.

Przestrzeń przyjazna mieszkańcom

- Niektóre obszary pomorskich miast dotknięte są kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i przestrzennych, przez co wymagają kompleksowych działań naprawczych. Przeważnie inicjowane są one w oparciu o programy rewitalizacji. Ponad połowa gmin realizuje swoje działania na podstawie przepisów ustawy o rewitalizacji, pozostała część wdraża zaś programy, których horyzont czasowy upłynie z końcem 2023 roku w związku z zakończeniem stosowania okresu przejściowego ustawy. Ważnym elementem wdrażanych programów rewitalizacji są 32 zintegrowane projekty rewitalizacyjne, których celem jest wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego. Mając na uwadze dalsze potrzeby miast w zakresie wsparcia obszarów zdegradowanych, kluczowa jest kontynuacja działań służących wdrażaniu kompleksowych programów rewitalizacji.
- Na terenie województwa występuje duża liczba obiektów i terenów poprodukcyjnych, pokolejowych i powojсковych, które z uwagi na swoją wartość historyczną oraz położenie w strukturze przestrzennej miast wymagają przekształceń poprzez nadanie nowych funkcji.
- Niezbędne jest zatem wzmocnienie funkcjonowania szkoły jako instytucji zaangażowanej w inicjatywy podejmowane przez inne podmioty działające na rzecz wspólnoty. W województwie pomorskim, zarówno na obszarach wiejskich, jak i na terenie miast, można zidentyfikować miejsca, w których istotnym problemem jest niska jakość przestrzeni publicznej, w tym brak dostosowania do potrzeb różnych grup użytkowników. Realizowane remonty infrastruktury, pomimo ponoszonych znacznych

³¹ Partycypacja publiczna. Raport o stanie polskich miast, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków 2019

³² Planowanie kulturowe jako proces wykorzystujący dialog międzysektorowy realizowany w oparciu o specyfikę miejsca i jego dziedzictwo przy aktywnym udziale społeczności lokalnej.

³³ W województwie w roku 2019 działało 27 rad młodzieżowych oraz 36 rad seniorów.

nakładów finansowych, w wielu przypadkach nie sprzyjają kształtowaniu przestrzeni o charakterze integracyjnym, odpowiadającej diagnozowanym na poziomie lokalnym potrzebom w zakresie funkcjonalności i estetyki.

- Problemem, który w sposób bezpośredni przekłada się na nierówności społeczne związane z ograniczeniami w dostępności do usług, a także do wielu form aktywności realizowanych w przestrzeni publicznej (w tym aktywności obywatelskiej) – są bariery architektoniczne. Obiekty oraz obszary, w obrębie których realizowane są nowe inwestycje, zgodnie z obowiązującymi przepisami³⁴, powinny uwzględniać zasadę projektowania uniwersalnego, czyli dostosowanie do potrzeb wszystkich użytkowników, również osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje jednak wiele przykładów zagospodarowania, które nie uwzględnia tych zasad i wymaga pilnej zmiany w tym zakresie. Nie mniej istotnym elementem pozostaje jednak konieczność uwzględnienia szczególnych potrzeb użytkowników w odniesieniu do tych fragmentów struktur osadniczych, które z uwagi na swoje historyczne ukształtowanie wciąż charakteryzują się barierami architektonicznymi.
- Kształtowanie przestrzeni publicznych w praktyce często realizowane jest poprzez szereg fragmentarycznych działań podejmowanych w ramach różnych przedsięwzięć, które nie zawsze są ze sobą skoordynowane i których efekty ograniczone są granicą inwestycji, co skutkuje brakiem spójności i znacznym ograniczeniem funkcjonalności tych przedsięwzięć³⁵.
- Niezbędne jest konsekwentne wdrażanie zasad dotyczących kształtowania przestrzeni publicznych przyjętych przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dokumencie określającym politykę przestrzenną województwa pomorskiego (PZPWP 2030) w odniesieniu do ogółu działań realizowanych w jego obszarze. Koordynacja i systemowe podejście są niezbędne między innymi w odniesieniu do działań realizowanych przez Samorząd Województwa Pomorskiego, czego próbę stanowią wytyczne w zakresie kształtowania elementów zagospodarowania przestrzennego, które zostały wypracowane i przyjęte przez samorząd województwa w związku z realizowanymi przedsięwzięciami strategicznymi.
- Szczególnym przykładem braku konsekwencji i spójności działań w przestrzeni publicznej jest kierowanie sił i środków na wsparcie realizacji infrastruktury ograniczającej skutki zmian klimatycznych przy jednoczesnym utrzymującym się wciąż trendzie zwiększania powierzchni nieprzepuszczalnych i wycinki drzew w związku z pracami modernizacyjnymi istniejących przestrzeni publicznych (w tym często reprezentacyjnych placów czy historycznych rynków). Tymczasem w obliczu pogłębiającego się kryzysu klimatycznego każda zmiana w przestrzeni publicznej powinna w szczególności uwzględniać takie rozwiązania, które nie będą wywoływać negatywnych skutków klimatycznych.
- Kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznej wymaga zaangażowania osób merytorycznie przygotowanych do jej zaprojektowania i zrealizowania oraz otwartości wobec propozycji i uwag jej przyszłych użytkowników, świadomych swoich potrzeb oraz lokalnych uwarunkowań. Fundamentem pozytywnych zmian jest więc odpowiedni poziom świadomości i wrażliwości wszystkich osób

³⁴ W szczególności: ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo Budowlane, ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

³⁵ Np. w ramach modernizacji linii kolejowej budowane są nowe przystanki, które posiadają wymagane udogodnienia dla osób o ograniczonej mobilności i percepcji, w tym pochylnie prowadzące na peron – zasięg inwestycji ograniczony jest terenem kolejowym, tymczasem tuż poza nim może znajdować się istniejący, niemodernizowany dojazd lub dojście, których parametry i nawierzchnia są barierą nie do pokonania dla takich osób (Kolej metropolitalna jako stymulator aktywizacji przestrzeni regionu. Studium pasma kartusko-kościerskiego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego 2018).

uczestniczących w decyzjach i działaniach dotyczących przekształcania przestrzeni, (w tym w szczególności przedstawicieli samorządów różnego szczebla oraz mieszkańców oraz inwestorów).

- Chaos przestrzenny obserwowany w wielu rejonach województwa związany jest z różnymi zjawiskami, w tym będącymi pochodną deficytu wiedzy w zakresie rozpoznania elementów, które są istotną składową krajobrazu i decydują o jego walorach, specyfice i tożsamości (lokalne wzorce zabudowy, rodzima roślinność, świadoma polityka w zakresie szyldów i reklam itd.). Krytyczne oceny jakości przestrzeni, które towarzyszą m.in. pracom prowadzonym aktualnie na potrzeby sporządzanego przez Samorząd Województwa Pomorskiego audytu krajobrazowego, pokazują wyraźnie, że istnieje potrzeba podejmowania działań na rzecz wzrostu kompetencji wszystkich uczestników tego procesu, zainteresowania tym zagadnieniem, prowadzenia szkoleń oraz promowania dobrych praktyk.
- Niezbędne jest efektywne korzystanie z nowych narzędzi zarządzania krajobrazem, takich jak realizowany z poziomu regionalnego przez Samorząd Województwa Pomorskiego audyt krajobrazowy. Konieczne jest również szersze wprowadzanie przez gminy przepisów lokalnych kształtujących zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonywane, które dotychczas w niewielkim stopniu są wykorzystywane przez pomorskie gminy.

Wnioski:

- Niezadowolający poziom dialogu obywatelskiego jest spowodowany niewielkim wykorzystaniem narzędzi realnego włączenia społeczności lokalnych w sprawy o dużym znaczeniu dla wspólnot lokalnych. Istotnym mechanizmem wykorzystania potencjału społeczności lokalnych są jednak LSR realizowane przez działające na terenie regionu LGD/LGR.
- Pomorskie szkoły cechuje stosunkowo niski poziom otwartości i współpracy z innymi podmiotami oraz ze społecznością lokalną.
- Systemowe wspieranie rewitalizacji w województwie pomorskim ma istotny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców zdegradowanych obszarów miast oraz wpływa na poprawę spójności przestrzennej miast.
- Kształtowanie przestrzeni odbywa się często w sposób fragmentaryczny i nieskoordynowany. W ostatnich latach następuje zwiększenie wysiłków mających na celu integrację przedsięwzięć realizowanych z inicjatywy oraz ze wsparciem SWP.

2. ANALIZA SWOT³⁶

Mocne strony	Słabe strony
1. Tendencja wzrostowa liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną. 2. Inwestycje w infrastrukturę oświatową, sportową i kultury.	1. Niesatysfakcjonujący poziom rozwoju kompetencji kluczowych, w tym tzw. kompetencji „miękkich”, dzieci i młodzieży.

³⁶ Jedną z podstawowych metod analizy strategicznej. Skrót jest akronimem angielskich słów strengths (mocne strony), weaknesses (słabe strony), opportunities (szanse potencjalne lub zaistniałe w otoczeniu), threats (zagrożenia prawdopodobne lub istniejące w otoczeniu).

3. Podejmowane z poziomu regionu działania systemowe w obszarze edukacji³⁷. 4. Duży potencjał i bogata oferta organizacji sportowych. 5. Różnorodność regionu, w tym kulturowa, etniczna, społeczna, powiązana z tożsamością regionalną i lokalną oraz tradycjami morskimi. 6. Zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, solidarnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich. 7. Bogata oferta instytucji kultury oraz innych podmiotów prowadzących działalność kulturalną i artystyczną. 8. Rosnąca aktywność społeczna, kulturalna i obywatelska mieszkańców, w tym kobiet, seniorów i młodzieży. 9. Duży potencjał i aktywność organizacji pozarządowych oraz partnerstw międzysektorowych w postaci LGD/LGR. 10. Podejmowane z poziomu regionu działania systemowe w obszarze rewitalizacji. 11. Uwarunkowania przyrodnicze i środowiskowe regionu sprzyjające aktywności sportowej i krajoznawczej.	2. Niezadowalające wyniki egzaminów zewnętrznych, a także utrzymująca się ich duża polaryzacja. 3. Niesatysfakcjonująca współpraca szkół z innymi podmiotami oraz środowiskiem lokalnym. 4. Niesatysfakcjonująca praca szkół w zakresie kształtowania postaw obywatelskich, świadomego uczestnictwa uczniów w kulturze i życiu społecznym. 5. Zbyt wolne tempo dostosowywania szkolnictwa zawodowego do zmieniających się potrzeb rynku pracy i oczekiwań pracodawców. 6. Niewystarczający poziom wsparcia uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach i placówkach. 7. Brak adekwatnej do potrzeb liczby psychologów i pedagogów pracujących w szkołach i placówkach oświatowych. 8. Niedostateczny poziom partycypacji społecznej w kształtowaniu lokalnej polityki oświatowej. 9. Niska świadomość w zakresie: równości wszystkich mieszkańców, w tym równości płci; włączenia społecznego; wyzwań związanych z klimatem i środowiskiem. 10. Niewystarczająca znajomość dostępnych form dialogu obywatelskiego oraz niesatysfakcjonujący udział w tym dialogu. 11. Brak stabilności finansowej i organizacyjnej NGO oraz instytucji kultury i innych podmiotów działających w sektorze kultury. 12. Niewielkie wykorzystanie sportowców jako liderów społeczności lokalnych oraz animatorów działań społecznych. 13. Niska rozpoznawalność dziedzictwa niematerialnego. 14. Słaba współpraca międzysektorowa i wewnątrzsektorowa.
---	--

³⁷ Działania edukacyjne realizowane w ramach przedsięwzięć strategicznych Samorządu Województwa Pomorskiego: „Zdolni z Pomorza”, „Kompleksowe wsparcie szkół i placówek” oraz „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie”.

	15. Znaczne zróżnicowanie pomiędzy obszarem metropolitalnym a pozostałymi częściami województwa w dostępie do oferty edukacyjnej i kulturalnej oraz przestrzeni publicznych wysokiej jakości. 16. Niekompletne działania w zakresie zahamowania procesów degradacji zabytków i poprawy stanu ich zachowania. 17. Słabości kompetencyjne kadr podmiotów działających w sferze kultury i turystyki, w tym znikoma wiedza o odbiorcach i sposobach komunikacji z nimi. 18. Nieefektywna promocja oferty edukacji kulturowej, a także niska świadomość społeczeństwa w zakresie korzyści płynących z uczestnictwa we współtworzeniu/tworzeniu kultury. 19. Brak zintegrowanego podejścia do kształtowania przestrzeni w sposób uwzględniający kontekst otoczenia oraz zapewnianie dostępności osobom z indywidualnymi potrzebami.
Szanse 1. Zmiany prawne oraz wzrost świadomości pracodawców sprzyjające ich zaangażowaniu we współpracę ze szkołami zawodowymi. 2. Wzrost oddolnej aktywności lokalnych środowisk nauczycielskich i rodzicielskich na rzecz wprowadzenia zmian jakościowych w szkołach. 3. Rosnąca aktywność młodzieży w podejmowaniu działań na rzecz ochrony środowiska i klimatu. 4. Wykorzystywanie nowych technologii w życiu społecznym (m.in. e-kultura, e-edukacja, e-sport, konsultacje społeczne on-line, crowdfunding). 5. Aktywność lokalnych społeczności w zakresie tworzenia (i promowania) oferty kulturalnej i edukacji kulturowej. 6. Rosnąca moda na sport powszechny oraz wykorzystanie dostępnej infrastruktury sportowej.	Zagrożenia 1. Nieprzewidywalne zjawiska wpływające na gospodarkę i społeczeństwo. 2. Niekorzystne zmiany demograficzne. 3. Wykluczenie cyfrowe części społeczeństwa. 4. Wzrost zagrożeń wynikających z niskiego poziomu bezpieczeństwa cyfrowego. 5. Centralizacja uprawnień i ograniczanie możliwości prowadzenia dialogu obywatelskiego. 6. Centralizacja systemu oświaty - ograniczanie możliwości kreowania regionalnej i lokalnych polityk oświatowych. 7. Wzrost deficytów rozwojowych i trudności w uczeniu dzieci i uczniów. 8. Niewydolność systemu oświaty w realizacji efektywnej edukacji włączającej. 9. Spadek prestiżu zawodu nauczyciela (np. niskie płace, braki kadrowe).

7. Nowe rozwiązania prawne w zakresie zarządzania krajobrazem oraz dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.	10. Niewłaściwe relacje w środowisku szkoły (brak zaufania) utrudniające efektywną pracę na rzecz ucznia. 11. Zmiany w strukturze systemu oświaty, a także brak stabilnych podstaw programowych. 12. Brak współpracy pomiędzy różnymi podmiotami odpowiedzialnymi za organizację życia sportowego mieszkańców. 13. Zapaść sfery publicznej jako przestrzeni dialogu i współpracy oraz społeczne antagonizmy. 14. Zanik tradycji i przekazu międzypokoleniowego, tradycyjnych zawodów i rzemiosł.
--	---

3. WYZWANIA

Najważniejsze wyzwania stojące przed województwem pomorskim do roku 2030 w obszarze edukacji i kapitału społecznego to:

1. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości wychowania przedszkolnego oraz edukacji na wszystkich etapach kształcenia, służących kształtowaniu kompetencji kluczowych, w tym tzw. kompetencji „miękkich”, w powiązaniu z historycznymi tradycjami, dziedzictwem kulturowym, różnorodnością etniczną, narodowościową i światopoglądową wszystkich mieszkańców oraz z uwzględnieniem walorów przyrodniczych i specyfiki społeczno-gospodarczej regionu.
2. Wzmocnienie oferty kulturalnej rozbudowanej o przedsięwzięcia zwiększające identyfikację mieszkańców z regionem, przy wykorzystaniu e-kultury oraz poprawa jej dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, inicjowanie działań zmierzających do zachowania dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego regionu oraz wspieranie przedsięwzięć mających na celu doskonalenie kompetencji pomorskich kadr kultury i turystyki.
3. Wzmocnienie aktywności społecznej i obywatelskiej oraz więzi ze środowiskiem lokalnym mieszkańców regionu, z uwzględnieniem racjonalnego zagospodarowania przestrzeni publicznej i przy wykorzystaniu potencjału partnerów społecznych w kształtowaniu świadomości i zwiększaniu poziomu wiedzy mieszkańców w poszczególnych sferach życia społecznego istotnych z punktu widzenia wspólnot lokalnych oraz wspólnoty regionalnej, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości.

Powyższe wyzwania determinują wybór celów, priorytetów i działań w ramach Programu.

II. Część wizyjna

Otwarta wspólnota regionalna

Realizacja Programu przyczyni się do:

1. zwiększenia dostępu do wychowania przedszkolnego i podniesienia jakości usług edukacyjnych w wychowaniu przedszkolnym oraz na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem tradycji historycznych, zróżnicowania kulturowego regionu, walorów przyrodniczych w szczególności jego

nadmorskiego położenia, specyfiki społeczno-gospodarczej regionu, a także zmian oraz zagrożeń wynikających z postępu technologicznego i cywilizacyjnego,

2. rozwoju indywidualizacji nauczania oraz edukacji włączającej zapewniającej każdemu dziecku i młodzieży wsparcie adekwatne do ich potrzeb przy jednoczesnej profesjonalizacji doradztwa zawodowego oraz wzmocnieniu potencjału poradni psychologiczno-pedagogicznych w szkołach i placówkach oświatowych na wszystkich etapach kształcenia,
3. selektywnego wsparcia kształcenia zawodowego zapewniającego specjalizację oraz profesjonalizację szkół w branżach kluczowych dla gospodarki regionu,
4. wzmocnienia kapitału społecznego regionu w szczególności dzięki działaniom kulturalnym, w tym zwiększającym identyfikację mieszkańców z regionem, służącym tworzeniu i umacnianiu wrażliwej na różnorodność, otwartej na dialog i współpracę wspólnoty, a także działaniom skierowanym na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadr kultury i turystyki,
5. zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu jako nośnika wartości historycznych, artystycznych, społecznych, edukacyjnych czy też wprost ekonomicznych,
6. wzmocnienia regionalnej wspólnoty obywatelskiej bazującej na różnorodności dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym zachowaniu więzi społeczności lokalnych budowanych z uwzględnieniem zasady otwartości i dialogu,
7. zwiększenia włączenia społecznego, równości szans wszystkich mieszkańców społeczności regionalnej i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię i światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną,
8. racjonalnego zagospodarowania przestrzeni publicznej przy wykorzystaniu potencjału partnerów społecznych.

Cel szczegółowy 1. Fundamenty edukacji	Cel szczegółowy 2. Kapitał społeczny
Priorytet 1.1 Edukacja dla rozwoju	Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury
Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy	Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan

IV. Część operacyjna

Cel szczegółowy 1. Fundamenty Edukacji

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące zwiększeniu dostępu do wychowania przedszkolnego i podniesieniu jakości usług edukacyjnych w wychowaniu przedszkolnym oraz na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem potencjału kulturowego i społeczno-gospodarczego regionu oraz postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych. Podejmowane działania w sposób istotny będą wpływać na rozwój kompetencji kluczowych³⁸ dzieci i młodzieży, w tym tzw. kompetencji „miękkich”.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	87,8% PL – 90,4% (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Średnia wyniku egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego i matematyki	j. polski – 58% PL – 59% matematyka – 45% PL – 46% (2020)	osiągnięcie wartości krajowej	CKE i OKE
Odsetek uczniów kształcenia zawodowego w ogólnej liczbie uczniów kształcenia ponadpodstawowego	59,2% (2018/2019)	60%	UMWP na podstawie danych SIO

Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju

Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu: poprawę dostępności i jakości wychowania przedszkolnego oraz edukacji na wszystkich etapach kształcenia; kształtowanie i rozwój kompetencji kluczowych uczniów, w tym tzw. kompetencji „miękkich”, a także postaw obywatelskich i równościowych; wzrost zaangażowania w przeciwdziałanie zmianom klimatu; wspieranie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poprzez indywidualizację nauczania i rozwój edukacji włączającej z wykorzystaniem wzmocnionego potencjału poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz szkolnictwa specjalnego. Jednocześnie prowadzone będą działania zmierzające do podniesienia kompetencji kadr systemu oświaty, w szczególności nauczycieli, a także rozwijające dialog edukacyjny i współpracę międzysektorową.
--------------------------	---

³⁸ Kompetencje stanowiące połączenie wiedzy, umiejętności i postaw niezbędnych do samorealizacji, rozwoju osobistego, zatrudnienia, włączenia społecznego, zrównoważonego stylu życia, udanego życia w pokojowych społeczeństwach, kierowania życiem w sposób prozdrowotny i aktywnego obywatelstwa, wskazane w zaleceniu Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01) (Dz.U.UE.C.2018.189.1 z 04.06.2018 r.), tj.: porozumiewanie się językiem ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje matematyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna.

Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju		
Zobowiązania SWP	1. Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE). 2. Kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Zwiększenie nakładów finansowych na oświatę, w tym zapewnienie środków na wzmocnienie infrastruktury szkolnej oraz na doradztwo zawodowe na każdym etapie edukacyjnym.	Planowane działania: 1. Analiza wydatków JST województwa pomorskiego na edukację. 2. Przedłożenie ministrowi właściwemu ds. oświaty propozycji zwiększenia nakładów finansowych na oświatę oraz włączenie szerokiego grona partnerów z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerów społeczno-gospodarczych z terenu województwa pomorskiego.
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Współpraca w ramach międzynarodowej sieci i programów edukacyjnych dla młodzieży	Planowane działania: 1. Przegląd i analiza programów wspierających współpracę międzyregionalną i międzynarodową uczniów szkół województwa pomorskiego. 2. Upowszechnianie wiedzy o możliwej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej uczniów. 3. Promowanie partnerskich przedsięwzięć o wymiarze międzyregionalnym i międzynarodowym uczniów.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedstawicieli kadr systemu oświaty, w tym nauczycieli, którzy uzyskali dodatkowe kwalifikacje	0 (2020)	3 tys.	UMWP
Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje z zakresu edukacji włączającej i specjalnej	0 (2020)	300	UMWP

Działanie 1.1.1	Powszechna edukacja przedszkolna
Zakres interwencji	1. Wspieranie działań mających na celu podniesienie jakości wychowania przedszkolnego poprzez: a) poszerzenie oferty wychowania przedszkolnego o zróżnicowane formy zajęć wspierających rozwój kompetencji kluczowych dzieci, z uwzględnieniem realizacji zindywidualizowanego procesu wsparcia, w tym zajęć prowadzonych przez specjalistów (psychologów, logopedów itp.), b) podniesienie kompetencji nauczycieli w ramach doskonalenia zawodowego w zakresie: prowadzenia zajęć stymulujących rozwój psychiczny i fizyczny dzieci, kształtowania kompetencji kluczowych dzieci, realizacji zindywidualizowanego procesu wsparcia dziecka. 2. Wspieranie tworzenia nowych miejsc wychowania przedszkolnego oraz przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego. 3. Wspieranie działań służących: a) budowaniu tożsamości regionalnej b) wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych dzieci. 4. Uzupełniająco: promocja edukacji przedszkolnej.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. kryterium lokalizacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 5. kryterium równego traktowania 6. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia obejmujące zintegrowane działania skierowane do dzieci i nauczycieli z tworzeniem nowych miejsc wychowania przedszkolnego
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Stosowane jako preferencja: 1. obszary o odsetku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym poniżej średniej wojewódzkiej 2. gminy wiejskie i miejsko-wiejskie 3. obszary przewidziane w planach zagospodarowania przestrzennego do zabudowy wielorodzinnej
Przedsięwzięcia strategiczne	Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne	0 (2020)	1 tys.	UMWP
Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	0 (2020)	3 tys.	UMWP

Działanie 1.1.2	Kompetencje przyszłości
Zakres interwencji	1. Kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów poprzez: a) poszerzenie oferty zajęć, w tym zajęć pozaszkolnych, z wykorzystaniem potencjału różnych instytucji i podmiotów, m.in. instytucji kultury, szkół wyższych, organizacji pozarządowych, organizacji pracodawców, wpływającej na kształtowanie u uczniów w szczególności aktywnej postawy obywatelskiej i nawyków związanych ze zdrowym trybem życia, w tym z aktywnością fizyczną, b) realizację działań: odwołujących się do historycznych tradycji regionu i jego nadmorskiego położenia oraz wykorzystujących edukację kulturową; uwzględniających wyzwania cywilizacyjne, w tym klimatyczne, a także postęp technologiczny, c) wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, d) poszerzenie i dopasowanie do potrzeb uczniów oferty w zakresie doradztwa zawodowego, e) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie: kształtowania kompetencji kluczowych uczniów; realizacji zindywidualizowanego procesu kształcenia; wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym; stosowania aktywizujących metod i technik nauczania wykorzystujących m.in. metodę projektu edukacyjnego, f) nawiązywanie współpracy krajowej i międzynarodowej szkół i placówek oświatowych, g) uzupełniając: tworzenie przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego. 2. Wspieranie działań służących: a) zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego (kaszubskiego), b) przygotowaniu uczniów do udziału w życiu społeczności lokalnej, c) nawiązywaniu współpracy krajowej i międzynarodowej szkół i placówek oświatowych, d) wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów. 3. Realizacja regionalnych programów stypendialnych wyrównujących szanse edukacyjne. 4. Promowanie całościowego uczenia się.

Działanie 1.1.2	Kompetencje przyszłości
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium lokalizacji 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 5. kryterium równego traktowania 6. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	W zakresie wspierania działań służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów: stosowane obligatoryjnie: 1. przedsięwzięcia obejmujące minimum jeden rok szkolny stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane w szkołach o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej 2. przedsięwzięcia obejmujące zintegrowane działania skierowane do uczniów i nauczycieli uwzględniające katalog wymieniony w zakresie interwencji w pkt 1. punkty a– f 3. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie organów prowadzących z co najmniej jednym spośród następujących podmiotów: a) instytucji kultury b) organizacji pozarządowych c) szkół wyższych d) pracodawców W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych - w odniesieniu do kształtowania kompetencji kluczowych uczniów: stosowane obligatoryjnie: 1. przedsięwzięcia realizowane w szkołach o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	1. W zakresie wspierania działań służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów: stosowane jako preferencja: a) przedsięwzięcia realizowane w szkołach znajdujących się na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich 2. W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych”: w odniesieniu do kształtowania kompetencji kluczowych uczniów: stosowane obligatoryjnie: a) przedsięwzięcia realizowane w szkołach znajdujących się na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich

Działanie 1.1.2	Kompetencje przyszłości
	w odniesieniu do regionalnych programów stypendialnych wyrównujących szanse edukacyjne uczniów: a) przedsięwzięcia realizowane na obszarze całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych szkół i placówek systemu oświaty	0 (2020)	300	UMWP
Liczba uczniów objętych wsparciem	0 (2020)	50 tys.	UMWP

Działanie 1.1.3	Indywidualne ścieżki edukacji
Zakres interwencji	1. Wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców poprzez wdrażanie założeń edukacji włączającej, w tym poszerzenie oferty o zajęcia podejmowane we współpracy z różnymi instytucjami i podmiotami realizujące specyficzne potrzeby ucznia. 2. Jednocześnie zakres interwencji realizowany będzie poprzez przedsięwzięcia strategiczne: a) „Pomorskie wsparcie edukacji włączającej” w odniesieniu do wzmocnienia potencjału poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz szkół specjalnych, a także kompetencji nauczycieli w zakresie wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców, b) „Zdolni z Pomorza” w odniesieniu do uczniów szczególnie uzdolnionych.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium równego traktowania 3. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 4. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane obligatoryjnie: a) W zakresie wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych

Działanie 1.1.3	Indywidualne ścieżki edukacji
	niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców, a także w zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie wsparcie edukacji włączającej”: a) przedsięwzięcia wykorzystujące potencjał poradni psychologiczno-pedagogicznych, placówek doskonalenia nauczycieli, szkół specjalnych oraz szkół ogólnodostępnych, w tym prowadzących klasy integracyjne 2. W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Zdolni z Pomorza”: a) przedsięwzięcia wykorzystujące potencjał szkół wyższych, poradni psychologiczno-pedagogicznych i placówek doskonalenia nauczycieli Stosowane jako preferencja dla całego zakresu interwencji: 1. przedsięwzięcia realizowane we współpracy organów prowadzących z co najmniej jednym spośród następujących podmiotów: a) szkoły wyższe b) organizacje pozarządowe c) pracodawcy d) inne instytucje działające na rzecz dziecka
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym z niepełnosprawnościami, objętych wsparciem	0 (2020)	5 tys.	UMWP

Działanie 1.1.4	Kompetencje kadr systemu oświaty
Zakres interwencji	1. Wspieranie dyrektorów szkół i placówek oświatowych oraz pracowników organów prowadzących w obszarze zarządzania oświatą poprzez: a) wzmocnienie kompetencji w zakresie zarządzania organizacją, w tym z wykorzystaniem technologii cyfrowych, b) wsparcie poprzez mentoring świadczony przez przedsiębiorców, c) podniesienie kompetencji w zakresie współpracy międzysektorowej, a także krajowej i międzynarodowej szkół i placówek oświatowych. 2. Wspieranie nauczycieli poprzez:

Działanie 1.1.4	Kompetencje kadr systemu oświaty
	a) wzmocnienie kompetencji wychowawczych, b) wzmocnienie kompetencji cyfrowych, c) przygotowanie do pełnienia nowych ról, takich jak: mentor, tutor, coach, d) podniesienie wiedzy z zakresu preorientacji zawodowej i doradztwa zawodowego, e) podniesienie kompetencji w zakresie kształtowania u uczniów postaw obywatelskich i równościowych oraz proekologicznych f) wzmocnienie kompetencji interpersonalnych i komunikacyjnych, w tym w zakresie budowania relacji, g) podniesienie kompetencji w zakresie autoewaluacji. 3. Wspieranie nauczycieli języka regionalnego (kaszubskiego). 4. Promowanie pozytywnego wizerunku nauczyciela. 5. Budowa szkół i placówek oświatowych pracujących modelowo w różnych obszarach edukacji, tzw. szkół referencyjnych.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium innowacyjności 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 5. kryterium równego traktowania
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie ze szkołami wyższymi, z organizacjami pracodawców oraz NGO
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedstawicieli kadry systemu oświaty objętych wsparciem	0 (2020)	5 tys.	DEFS

Działanie 1.1.5	Dialog edukacyjny
Zakres interwencji	1. Rozwój dialogu edukacyjnego, m.in. w ramach lokalnych i regionalnych debat oraz poprzez tworzenie nowych i wzmocnienie istniejących społecznych organów systemu oświaty, służącego w szczególności zapewnieniu spójności edukacyjnej regionu.

Działanie 1.1.5	Dialog edukacyjny
	2. Wsparcie działań wzmacniających relacje między różnymi interesariuszami szkoły, w tym w szczególności relacji na linii szkoła-nauczyciele – rodzice – uczniowie 3. Wsparcie działań służących zwiększaniu społecznej partycypacji w kreowaniu lokalnej polityki oświatowej.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium równego traktowania 3. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie z NGO, w tym LGD/LGR, z JST oraz z co najmniej jednym spośród następujących podmiotów: a) szkoły wyższe b) pracodawcy
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba inicjatyw i wydarzeń zwiększających społeczną partycypację w kształtowaniu polityki oświatowej	0 (2020)	20	UMWP

Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu profesjonalizację doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych na wszystkich etapach kształcenia. Jednocześnie realizowane będzie wsparcie kształcenia zawodowego na rzecz jego specjalizacji i profesjonalizacji szkół w branżach kluczowych dla gospodarki regionu.	
Zobowiązania SWP	Koordynacja rozwoju szkolnictwa zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki	
Oczekiwania wobec władz centralnych	1. Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki edukacyjnej, w szczególności w obszarze szkolnictwa zawodowego	Planowane działania: 1. Utworzenie zespołu ekspertów ds. optymalizacji i racjonalizacji kierunków kształcenia zawodowego w regionie. 2. Opracowanie katalogu rekomendacji umożliwiających

Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy		
		kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki edukacyjnej, w tym zadań w zakresie kształtowania sieci szkół zawodowych w regionie w branżach kluczowych dla gospodarki. 3. Przedłożenie ministrowi właściwemu ds. oświaty wypracowanych rekomendacji oraz włączenie szerokiego grona partnerów z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerów społeczno-gospodarczych z terenu województwa pomorskiego.
	2. Zwiększenie nakładów finansowych na oświatę, w tym zapewnienie środków na wzmocnienie infrastruktury szkolnej oraz na doradztwo zawodowe na każdym etapie edukacyjnym	Planowane działania: 1. Analiza wydatków JST województwa pomorskiego na edukację. 2. Przedłożenie ministrowi właściwemu ds. oświaty propozycji zwiększenia nakładów finansowych na oświatę oraz włączenie szerokiego grona partnerów z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerów społeczno-gospodarczych z terenu województwa pomorskiego.
	3. Wzrost wynagrodzeń nauczycieli oraz wdrożenie narzędzi zachęcających do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela, w szczególności przedmiotów zawodowych	Planowane działania: 1. Opracowanie katalogu rekomendacji dotyczących wynagrodzeń nauczycieli oraz narzędzi sprzyjających podejmowaniu pracy w zawodzie nauczyciela, w tym przedmiotów zawodowych. Przedłożenie ministrowi właściwemu ds. oświaty wypracowanych rekomendacji oraz włączenie szerokiego grona partnerów z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerów społeczno-gospodarczych z terenu województwa pomorskiego.

Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy		
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Współpraca w ramach międzynarodowej sieci i programów edukacyjnych dla młodzieży	Planowane działania: 1. Przegląd i analiza programów wspierających współpracę międzyregionalną i międzynarodową uczniów szkół województwa pomorskiego. 2. Upowszechnianie wiedzy o możliwej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej uczniów. 3. Promowanie partnerskich przedsięwzięć o wymiarze międzyregionalnym i międzynarodowym uczniów.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	0 (2020)	1 tys.	UMWP

Działanie 1.2.1	Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe
Zakres interwencji	1. Wspieranie działań służących realizacji zadań doradców zawodowych oraz podnoszeniu efektywności doradztwa zawodowego w szkołach z wykorzystaniem zaawansowanych technologii i narzędzi cyfrowych poprzez: a) podnoszenie kompetencji doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach i placówkach oświatowych w zakresie: rozpoznawania predyspozycji uczniów oraz wsparcia uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także uczniów powracających z zagranicy oraz uczniów cudzoziemców, w wyborze ścieżki edukacyjnej, b) zbudowanie bazy narzędzi niezbędnych w pracy doradcy zawodowego, w tym badania predyspozycji uczniów oraz doskonalenie kompetencji doradców zawodowych w zakresie wykorzystywania tych narzędzi, c) poszerzenie współpracy z instytucjami rynku pracy, pracodawcami oraz szkołami wyższymi, d) rozwijanie pomorskiej sieci doradców zawodowych na obszarze powiatu i regionu.

Działanie 1.2.1	Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe
	2. Upowszechnianie wiedzy o zawodach wpisujących się w branże kluczowe dla gospodarki. 3. Uzupełniająco: promocja doradztwa zawodowego.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wzrostu zatrudnienia 3. kryterium równego traktowania 4. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 5. kryterium cyfryzacji 6. kryterium branż kluczowych dla gospodarki
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane we współpracy organów prowadzących z co najmniej dwoma spośród następujących podmiotów: a) instytucje rynku pracy b) instytucje integracji i pomocy społecznej c) organizacje pozarządowe d) pracodawcy
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba doradców zawodowych objętych wsparciem	0 (2020)	200	UMWP

Działanie 1.2.2	Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe
Zakres interwencji	Zakres interwencji realizowany będzie poprzez Przedsięwzięcie strategiczne pn. „Kształtowanie sieci szkół zawodowych na Pomorzu – etap II”
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane obligatoryjnie: 1. kryterium branż kluczowych dla gospodarki Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 3. kryterium wzrostu zatrudnienia 4. kryterium równego traktowania 5. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 6. kryterium inteligentnych specjalizacji 7. kryterium innowacyjności 8. kryterium cyfryzacji

Działanie 1.2.2	Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane obligatoryjnie: 1. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie z pracodawcami
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Kształtowanie sieci szkół zawodowych na Pomorzu – etap II

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów objętych wsparciem	0 (2020)	5 tys.	UMWP

Cel szczegółowy 2. Kapitał Społeczny

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące zwiększeniu identyfikacji mieszkańców z regionem oraz utrwalaniu otwartości Pomorza na różnorodność i dialog, zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu oraz podnoszeniu kompetencji kadr kultury i turystyki.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych do rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu	56,1% (5. miejsce) (2018)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS
Indeks kapitału społecznego ³⁹	8. miejsce wśród województw (2019)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury	
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu wzrost identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, rozwój infrastruktury kultury, zwiększającej spójność społeczną województwa i dostępność kultury pełniącej funkcje społeczno-kulturalne oraz zwiększającej dostępność kultury, budowanie wrażliwej na różnorodność, otwartej na dialog i współpracę wspólnoty, podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki/krajoznawstwa.

³⁹ Na indeks składają się wskaźniki dotyczące: NGO, uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, czytelnictwa, wydatków JST na kulturę, aktywności sportowej, odpisu 1% PIT oraz prężności demograficznej.

Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury		
Zobowiązania SWP	Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmacniania różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	brak	Planowane działania: brak
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Tworzenie warunków sprzyjających wymianie kulturowej	Planowane działania: Realizacja międzynarodowych projektów realizowanych w partnerstwie/współpracy, jak również własnych festiwali i projektów o tematyce bałtyckiej.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczestników wydarzeń i działań kulturalnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) organizowanych rocznie przez instytucje kultury SWP	1,4 mln (2020)	3,8 mln	UMWP
Liczba uczestników wydarzeń i działań kulturalnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) wspartych przez SWP	160 tys. (2020)	170 tys.	UMWP

Działanie 2.1.1	Tożsamość i różnorodność
Zakres interwencji	1. Wspieranie działań na rzecz zachowania i upowszechniania dziedzictwa niematerialnego. 2. Wspieranie inicjatyw mających na celu umacnianie w Pomorzanach świadomości i tożsamości regionalnej oraz narodowej, jak również budowanie świadomości obywatelskiej. 3. Promowanie działań kulturalnych: 4. wspierających postawy społeczne i obywatelskie, z uwzględnieniem takich wartości jak otwartość i dialog; 5. Zwiększających dostępność kultury, w tym dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium lokalizacji 3. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 4. kryterium równego traktowania 5. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 6. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie instytucji kultury, organizacji pozarządowych, w tym LGD/LGR twórców kultury lub uczelni wyższych o profilu artystycznym
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wpisów z województwa pomorskiego na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kultury (od 2020 r.)	2 (2020)	5	Narodowy Instytut Dziedzictwa
Liczba wydarzeń i działań edukacyjnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) organizowanych przez instytucje kultury SWP	4,4 tys. (2020)	14 tys.	UMWP
Liczba projektów edukacyjnych wspartych przez SWP umacniających w Pomorzanach świadomość i tożsamość regionalną oraz promujących różnorodność kulturową	0 (2021)	30	UMWP

Działanie 2.1.2	Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego
Zakres interwencji	1. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury.

Działanie 2.1.2	Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego
	2. Wzmacnianie roli nowych technologii w budowaniu oferty instytucji kultury, w tym działań związanych z e-kulturą oraz zapewnianiem dostępności osobom ze specjalnymi potrzebami. 3. Wzmacnianie integracyjnego potencjału kultury, w tym uczestnictwa w kulturze. 4. Przeciwdziałanie procesowi degradacji zabytków oraz poprawa stanu zachowania obiektów i obszarów zabytkowych. 5. Przywracanie wartości obiektom i zespołom zabytkowym m.in. poprzez nadanie im nowych funkcji służących celom społecznym, kulturalnym i turystycznym.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium lokalizacji 2. kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych znajdujących się w strefach koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego określonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego oraz tych o szczególnym znaczeniu dla kultury i dziedzictwa regionalnego.
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odrestaurowanych i poddanych renowacji obiektów dziedzictwa kulturowego, w ramach dotacji z budżetu SWP	20 (2020)	100	UMWP
Liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych instytucji kultury podległych SWP	0 (2020)	20	UMWP

Działanie 2.1.3	Kompetencje kadr kultury i turystyki
Zakres interwencji	1. Wspieranie działań mających na celu podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki oraz wymianę wiedzy i doświadczeń w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej oraz rozwoju społecznych funkcji kultury pomiędzy pracownikami instytucji, organizacji pozarządowych oraz indywidualnymi twórcami i animatorami.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa

Działanie 2.1.3	Kompetencje kadr kultury i turystyki
	2. kryterium wysokiej jakości miejsc pracy
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie instytucji kultury, organizacji pozarządowych (w tym LGD/LGR), twórców kultury lub uczelni wyższych o profilu artystycznym
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedsięwzięć podnoszących kompetencje pomorskich kadr kultury i turystyki	0 (2020)	25	UMWP

Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu podnoszenie świadomości i wiedzy wszystkich mieszkańców w kluczowych obszarach życia społecznego, zwiększenie poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie poczucia więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym. Realizowane też będą działania prowadzące do poprawy funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych służących wzajemnej integracji przy uwzględnieniu zasady projektowania uniwersalnego i wartości wynikających z kontekstu przyrodniczego i kulturowego oraz wsparcie procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast.	
Zobowiązania SWP	1. Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach życia społecznego, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości. 2. Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych. 3. Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Wzmocnienie kompetencji samorządu województwa w	Planowane działania Wyrażenie oczekiwań wobec władz centralnych w zakresie zmian

Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan		
	zakresie kształtowania polityki miejskiej oraz rewitalizacji w JST	przepisów prawa poprzez uzupełnienie istniejącego systemu o instrument polityki miejskiej kształtowanej na poziomie regionalnym i zintegrowanej z procesami rewitalizacji w miastach
	Przeprowadzenie zasadniczej reformy systemu gospodarki przestrzennej i prawa budowlanego, wzmacniającej partycypację społeczną, tworzącej warunki dla właściwej ochrony interesu publicznego w zagospodarowaniu przestrzennym oraz pozwalającej koordynować w czasie i przestrzeni przedsięwzięcia realizowane przez poszczególne poziomy administracji i podmioty prywatne	Planowane działania Uczestnictwo w pracach związanych z reformą planowania przestrzennego i prawa budowlanego podejmowanych przez administrację centralną w celu stworzenia warunków dla właściwej ochrony interesu publicznego w zagospodarowaniu przestrzennym oraz pozwalającej koordynować w czasie i przestrzeni przedsięwzięcia realizowane przez poszczególne poziomy administracji i podmioty prywatne
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Brak	Planowane działania: Brak

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba mieszkańców obszarów objętych rewitalizacją	0 (2020)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP
Liczba mieszkańców korzystających z oferty wspartych miejsc integracji lokalnych społeczności	0 (2020)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Działanie 2.2.1	Świadomość i wiedza mieszkańców
Zakres interwencji	Zakres interwencji realizowany będzie w ramach Zobowiązania SWP „Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości”

Działanie 2.2.1	Świadomość i wiedza mieszkańców
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 2. kryterium partnerstwa 3. kryterium równego traktowania 4. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 5. kryterium innowacyjności 6. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia wspierające lokalne inicjatywy mieszkańców 2. przedsięwzięcia realizowane w partnerstwach wielosektorowych.
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba koordynowanych programów wpływających na wzrost wiedzy oraz kształtowanie postaw w kluczowych obszarach życia społecznego	0(2021)	1	UMWP

Działanie 2.2.2	Więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym
Zakres interwencji	1. Rozwój oferty miejsc integracji lokalnych społeczności między innymi domów kultury, świetlic wiejskich czy domów sąsiedzkich oraz służącej im infrastruktury. 2. Wsparcie i rozwój narzędzi partycypacji społecznej oraz działań ukierunkowanych na kooperację i komunikację międzyludzką.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane obligatoryjnie: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 3. kryterium równego traktowania 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 5. kryterium innowacyjności 6. kryterium pozytywnego efektu środowiskowego
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia wykorzystujące narzędzia animacji środowiskowej oraz wolontariatu, 2. przedsięwzięcia wykorzystujące walory wynikające z kontekstu przyrodniczego i kulturowego 3. przedsięwzięcia obejmujące współpracę międzysektorową polegającą na realizacji przedsięwzięć w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi, w tym LGD/LGR, oraz innymi podmiotami, 4. przedsięwzięcia służące zwiększaniu zaangażowania szkół i placówek oświatowych w życie lokalnych społeczności poprzez działania ukierunkowane na ich współpracę z innymi podmiotami, 5. przedsięwzięcia wykorzystujące zaangażowanie podmiotów gospodarczych we wsparcie działań realizowanych na rzecz społeczności lokalnych.
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	W zakresie rozwoju infrastruktury miejsc integracji lokalnych społeczności: Stosowane obligatoryjnie: 1. obszary deficytu infrastruktury społecznej (mapa potrzeb) w zakresie wyposażenia w infrastrukturę służącą integracji lokalnych społeczności W pozostałym zakresie: Stosowane jako preferencja: 1. miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze 2. obszary zagrożone trwałą marginalizacją
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych miejsc integracji lokalnych społeczności	0 (2021)	zostanie uzupełniona	UMWP

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
		późniejszym etapie	

Działanie 2.2.3	Przestrzeń przyjazna mieszkańcom
Zakres interwencji	1. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miast poprzez skoncentrowane terytorialnie działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni oraz gospodarki. 2. Przywracanie funkcji społecznej przestrzeniom publicznym poprzez podniesienie ich funkcjonalności i estetyki. 3. Kształtowanie przestrzeni miast poprzez nadawanie nowych funkcji obiektom oraz terenom wykorzystywanym uprzednio na inne cele, w szczególności poprodukcyjnych, pokolejowych i powojkowych.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane obligatoryjnie: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 3. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 4. kryterium równego traktowania 5. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 6. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami Stosowane jako preferencja: 1. kryterium pozytywnego efektu środowiskowego
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane obligatoryjnie: 1. przedsięwzięcia zakładające wzrost poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz włączenie lokalnej społeczności w realizację przedsięwzięć, 2. przedsięwzięcia wykorzystujące walory wynikające z kontekstu przyrodniczego i kulturowego. Stosowane jako preferencja: 1. przedsięwzięcia polegające na przywracaniu i nadawaniu funkcji społecznej przestrzeniom publicznym przy udziale i zaangażowaniu podmiotów prywatnych W zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast ponadto: Stosowane obligatoryjnie: 1. przedsięwzięcia realizowane na podstawie programów rewitalizacji powiązanych z lokalnymi politykami społecznymi
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	W zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast: Stosowane obligatoryjnie: 1. obszary zdegradowane w miastach objęte programami rewitalizacji. W zakresie przywracania funkcji społecznych przestrzeniom publicznym: Stosowane jako preferencja:

Działanie 2.2.3	Przestrzeń przyjazna mieszkańcom
	1. miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze 2. obszary zagrożone trwałą marginalizacją W zakresie nadawania nowych funkcji obiektom i terenom wykorzystywanym uprzednio na inne cele: Stosowane obligatoryjnie: 1. obiekty i tereny zlokalizowane na terenie miast
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorskie Laboratorium Przestrzeni Publicznej

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	0 ha (2020)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

V. System realizacji programu

1. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu i Zespół Zarządzający

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Edukacji i Sportu UMWP wspólnie z Zastępcą Kierownika Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Kultury UMWP.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem, w skład którego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP (oraz – w razie potrzeby – jednostek podległych UMWP) właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu. Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem.

W realizację poszczególnych priorytetów i działań Programu zaangażowane będą jednostki wdrażające. Główne zadania tych jednostek obejmą m.in. nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu, zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa oraz udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych.

W ramach RPS funkcję jednostek wdrażających pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	1.1.1. Powszechna edukacja przedszkolna	DES
	1.1.2. Kompetencje przyszłości	DES
	1.1.3. Indywidualne ścieżki edukacji	DES
	1.1.4. Kompetencje kadr systemu oświaty	DES
	1.1.5. Dialog edukacyjny	DES

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.2.Dobry start na rynku pracy	1.2.1. Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe	DES
	1.2.2. Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe	DES
2.1.Społeczne funkcje kultury	2.1.1. Tożsamość i różnorodność	DK
	2.1.2. Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego	DK
	2.1.3. Kompetencje kadr kultury i turystyki	DK (we współpracy z DT)
2.2.Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan	2.2.1. Świadomość i wiedza mieszkańców	DES/DK/DZ/DC, DIF/DRG/ROPS/DT/DPROW/DROŚ/ (we współpracy z KMW)
	2.2.2. Silne więzi mieszkańców z regionem	PBPR
	2.2.3. Przestrzeń przyjazna mieszkańcom	PBPR (we współpracy z DPR)

2. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS

Za zapewnienie spójności oraz komplementarność przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy oraz Zastępcy Kierowników RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

3. Ramy finansowe RPS

Realizacja celów Programu finansowana będzie z następujących źródeł:

- a) środki europejskie – tj. przede wszystkim środki pochodzące ze źródeł UE, pozyskane w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz 2021-2027, jak również inne programy i mechanizmy międzynarodowe;
- b) środki centralne – obejmujące państwowe fundusze celowe oraz inne środki będące w dyspozycji ministerstw i instytucji centralnych, jak również innych podmiotów szczebla krajowego;
- c) środki samorządowe – obejmujące wydatki budżetów JST z województwa, spółek komunalnych oraz innych podmiotów i instytucji szczebla regionalnego.
- d) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS oscyluje w granicach _ zł.

Prognozowane środki SWP wyniosą _ zł, tj. _ % ww. wymienionej kwoty możliwej do zaangażowania w ramach Programu.

W ramach RPS zidentyfikowano _ przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości _ zł. Około _ zł tej kwoty finansowana będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego.

4. System monitorowania i oceny realizacji RPS

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania rocznych raportów z realizacji Programu.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

1. baza informacji i wskaźników określonych na poziomie celów szczegółowych, priorytetów i działań. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
2. badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą raporty z realizacji Programu. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m.in.:

1. analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu;
2. narzędzia realizacji Programu;
3. analizę postępu realizacji celów i priorytetów Programu;
4. analizę zmian wartości założonych wskaźników;
5. analizę rzeczowo-finansową podjętych działań;
6. ocenę stopnia zaawansowania przedsięwzięć strategicznych realizowanych w ramach Programu;
7. ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP;
8. wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu;
9. rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w raportach z realizacji Programu. Będą one stanowić wsparcie do oceny sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Załącznik 1. CHARAKTERYSTYKA ZOBOWIĄZAŃ SWP

Zobowiązanie z SRWP 2030: Kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: 1. Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych 2. Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego
Kluczowi partnerzy	1. szkoły wyższe 2. instytucje kultury 3. organizacje pozarządowe 4. pracodawcy
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	1. Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych 2. Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego

Zobowiązanie z SRWP 2030: Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: 1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. szkoły wyższe 3. organizacje pozarządowe 4. pracodawcy 5. inne instytucje działające na rzecz dziecka
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja rozwoju szkolnictwa zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: Kształtowanie sieci szkół zawodowych na Pomorzu – etap II
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. instytucje rynku pracy 3. instytucje edukacyjne 4. organizacje pozarządowe 5. pracodawcy 6. instytucje otoczenia biznesu
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (krajowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne 3. środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym
Przedsięwzięcie strategiczne	Kształtowanie sieci szkół zawodowych na Pomorzu – etap II

Zobowiązanie z SRWP 2030: Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmacniania różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Kultury, Departament Turystyki
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	1. Wypracowywanie standardów współpracy i wsparcia działalności osób i organizacji pożytku publicznego działających w sektorze kultury. 2. Upowszechnianie idei dialogu i otwartości na różnorodność kulturową. 3. Zapewnienie warunków sprzyjających wspieraniu istniejących oraz stymulowania powstawania kolejnych inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa niematerialnego regionu. 4. Wspieranie zadań z zakresu zachowania dziedzictwa materialnego Pomorza oraz rozwoju infrastruktury instytucji kultury. 5. Wspieranie działań z zakresu e-kultury.
Kluczowi partnerzy	1. instytucje kultury 2. organizacje pozarządowe 3. inne podmioty działające w sektorze kultury i dziedzictwa narodowego oraz animacji społecznej 4. LGD/LGR 5. JST i jednostki organizacyjne
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (krajowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne 3. środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym
Przedsięwzięcie strategiczne	-

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	1. Departament Kultury 2. Departament Zdrowia 3. Departament Turystyki 4. Departament Cyfryzacji 5. Departament Infrastruktury 6. Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości	
	7. Departament Rolnictwa i Ochrony Środowiska 8. Departament Rozwoju Gospodarczego 9. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej 10. Departament Edukacji i Sportu – koordynacja we współpracy z Kancelarią Marszałka Województwa
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	1. Przegląd i analiza realizowanych w regionie działań edukacyjnych, w tym programów służących budowie świadomości i odpowiedzialności Pomorzan skierowanych do różnych grup wiekowych w kluczowych obszarach, w szczególności aktywności obywatelskiej, kultury, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości. 2. Opracowanie katalogu działań w poszczególnych obszarach, w tym pakietów informacyjnych, aplikacji na urządzenia mobilne, gier miejskich i innych form służących promocji regionu, stanowiących spójne programy skierowane do wszystkich grup wiekowych wpływających na kształtowanie i wzmocnienie świadomych i odpowiedzialnych postaw i zachowań w odniesieniu do siebie samego i otaczającej rzeczywistości. 3. Koordynacja wdrażania i upowszechniania ww. programów.
Kluczowi partnerzy	1. instytucje rynku pracy 2. instytucje edukacyjne 3. organizacje pozarządowe, w tym LGD/LGR
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	Brak

Zobowiązanie z SRWP 2030: Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania nastąpi poprzez przedsięwzięcie strategiczne „Pomorskie Laboratorium Przestrzeni Publicznej”.

Zobowiązanie z SRWP 2030: Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych	
Kluczowi partnerzy	1. Jednostki organizacyjne SWP, 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. Lokalne Grupy Działania 4. Organizacje pozarządowe 5. Szkoły wyższe 6. Organizacje zawodowe lub stowarzyszenia architektów i urbanistów
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	Przestrzeń dla aktywności

Zobowiązanie z SRWP 2030: Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Programów Regionalnych
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	1. Wsparcie merytoryczne samorządów lokalnych poprzez m.in. organizację seminariów i szkoleń w dziedzinach istotnych z punktu widzenia procesu rewitalizacji, w tym w szczególności w zakresie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, monitoringu i ewaluacji działań rewitalizacyjnych, zarządzania procesem rewitalizacji i włączeniem społeczności lokalnych oraz polityką mieszkaniową. 2. Podniesienie świadomości i wzmocnienie zdolności samorządów lokalnych do dostrzegania korzyści wynikających z narzędzi wzmacniających proces rewitalizacji określonych przepisami ustawy o rewitalizacji. 3. Zapewnienie wsparcia merytorycznego w procesie związanym z przygotowaniem przez samorządy lokalne gminnych programów rewitalizacji. 4. Koordynacja procesu zmierzającego do wypracowania zakresu przedsięwzięć rewitalizacyjnych wspieranych ze środków europejskich, obejmujących wzajemnie powiązane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, realizowanych w obszarach o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk.
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. administracja rządowa

Zobowiązanie z SRWP 2030: Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast	
Szacunkowy koszt (w zł)	Do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	-

Załącznik 2. CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘWZIĘĆ STRATEGICZNYCH

Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	I. Działania służące kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów realizowane w szkołach o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej znajdujących się na obszarze gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, tj. - realizowane przez organy prowadzące we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli wsparcie uwzględniające: - poszerzenie oferty zajęć z wykorzystaniem potencjału różnych instytucji, m.in. instytucji kultury, szkół wyższych, pracodawców, wpływającej na kształtowanie u uczniów w szczególności aktywnej postawy obywatelskiej oraz postaw przedsiębiorczych i nawyków związanych ze zdrowym trybem życia, w tym z aktywnością fizyczną, - działania: odwołujące się do historycznych tradycji regionu i jego nadmorskiego położenia oraz wykorzystujące edukację kulturalną; uwzględniające wyzwania cywilizacyjne, w tym klimatyczne, a także postęp technologiczny, - wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, - poszerzenie i dopasowanie do potrzeb uczniów oferty z zakresu doradztwa zawodowego, - doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie: kształtowania kompetencji kluczowych uczniów; edukacji włączającej; wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, stosowania aktywizujących metod i technik nauczania wykorzystujących m.in. metodę projektu edukacyjnego, - nawiązywanie współpracy krajowej i międzynarodowej szkół i placówek oświatowych,

Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych	
	g) uzupełniając: tworzenie przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego, 2. realizowane przez regionalne placówki doskonalenia nauczycieli wsparcie szkół w przygotowaniu i wdrażaniu nowych form pracy służących efektywnemu kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów. II. Realizacja regionalnych programów stypendialnych wyrównujących szanse edukacyjne uczniów, którzy w toku edukacji napotykają na bariery o charakterze środowiskowym, ekonomicznym i geograficznym.
Kluczowi partnerzy	1. placówki doskonalenia nauczycieli 2. JST 3. szkoły wyższe 4. organizacje pozarządowe Działania będą koordynowane z poziomem Samorządu Województwa Pomorskiego.
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne

Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania realizowane przez regionalne placówki doskonalenia nauczycieli na obszarze całego województwa polegające na budowie sieci szkół i placówek oświatowych pracujących modelowo w różnych obszarach edukacji, tzw. referencyjnych (np. edukacji specjalnej, morskiej, regionalnej, ekologicznej, obywatelskiej, cyfrowej, na rzecz dzieci-obcokrajowców), będących miejscem wymiany doświadczeń, organizacji lekcji otwartych i moderowania nauczycielskich sieci współpracy, a także ćwiczeń dla studentów kierunków pedagogicznych.
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. szkoły i placówki oświatowe 3. szkoły wyższe 4. organizacje pozarządowe Działania będą koordynowane z poziomem Samorządu Województwa Pomorskiego.

Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego	
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne

Zdolni z Pomorza	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2023 – 2030
Zakres	Działania skierowane do uczniów szczególnie uzdolnionych realizowane przez SWP, JST szczebla powiatowego oraz szkoły wyższe i wynikające z wypracowanych w ramach przedsięwzięcia strategicznego „Zdolni z Pomorza” rozwiązań, obejmujące następujące moduły: 1. diagnoza uzdolnień uczniów zgodnie z wypracowanym modelem, 2. wsparcie uczniów, realizowane zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami, wybrane spośród proponowanego poniższego katalogu: a) realizowane lokalnie, np.: zajęcia pozalekcyjne, warsztaty psychologiczne, stypendia, b) realizowane regionalnie, np.: konkursy, obozy naukowe, spotkania akademickie, konferencje naukowe, spotkania autorskie i warsztaty literackie, warsztaty olimpijskie, opieka mentorska prowadzona przez pracowników szkół wyższych, 3. wsparcie nauczycieli w zakresie pracy z uczniem zdolnym z wykorzystaniem zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, 4. wsparcie rodziców i opiekunów prawnych np. poprzez edukację w zakresie indywidulanych potrzeb rozwojowych uczniów, 5. budowa otoczenia ucznia szczególnie uzdolnionego: a) włączenie pracodawców do modelu wspierania uczniów, b) budowa bazy dobrych praktyk oraz upowszechnienie eksperckiej wiedzy wspierającej nauczycieli, wychowawców, dyrektorów szkół oraz rodziców i opiekunów w prawnych, c) wzmocnienie współpracy różnych podmiotów i instytucji działających na rzecz wsparcia uczniów.
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. organy prowadzące 3. szkoły wyższe 4. organizacje pozarządowe 5. pracodawcy i organizacje pracodawców

Zdolni z Pomorza	
	Działania będą koordynowane z poziomu Samorządu Województwa Pomorskiego.
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne

Pomorskie wsparcie edukacji włączającej	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania realizowane przez SWP, JST szczebla powiatowego oraz organy prowadzące w kontekście wsparcia uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych niedostosowaniem i wykluczeniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców, obejmujące następujące moduły: 1. wzmocnienie potencjału poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz szkół specjalnych poprzez: a) doskonalenie kadry dydaktycznej w zakresie prowadzenia diagnozy, w tym diagnozy funkcjonalnej dzieci i młodzieży, we współpracy z ośrodkami eksperckiej wiedzy medycznej, b) wyposażenie, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz szkół specjalnych w narzędzia diagnostyczne i narzędzia wspierające prowadzenie zróżnicowanych form strategii edukacyjno-terapeutycznych, c) uzupełniając: dostosowanie infrastruktury oraz wyposażenia do potrzeb uczniów, 2. wsparcie nauczycieli realizowane przez regionalne placówki doskonalenia nauczycieli poprzez: a) doskonalenie w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z uwzględnieniem wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, b) przygotowanie materiałów dydaktycznych i opracowań wspierających pracę z uczniem, 3. budowa otoczenia edukacji włączającej i kształcenia specjalnego poprzez: a) opracowanie bazy dobrych praktyk,

	b) upowszechnienie eksperckiej wiedzy wspierającej nauczycieli, wychowawców, dyrektorów szkół oraz rodziców i opiekunów prawnych, c) wzmocnienie współpracy różnych podmiotów i instytucji działających na rzecz wsparcia uczniów z uwzględnieniem organizacji pozarządowych działających na rzecz tych uczniów.
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. szkoły wyższe 3. organizacje pozarządowe Działania będą koordynowane z poziomu Samorządu Województwa Pomorskiego.
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne

Kształtowanie sieci szkół zawodowych na Pomorzu – etap II	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania realizowane przez organy prowadzące we współpracy z pracodawcami, instytucjami otoczenia biznesu oraz instytucjami rynku pracy, obejmujące moduły: 1. jakość kształcenia zawodowego: a) dalsze dostosowywanie kierunków kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, uwzględniających branże kluczowe dla gospodarki, b) wsparcie uczniów w nabywaniu przez nich dodatkowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych, c) uruchamianie dodatkowych zajęć rozwijających kompetencje kluczowe uczniów, w szczególności tzw. kompetencje „miękkie” oraz kompetencje niezbędne w stosowaniu nowoczesnych technologii, w tym istotne dla wdrażania Przemysłu 4.0, d) stosowanie nowoczesnych symulatorów w praktycznej nauce zawodów, e) doskonalenie kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych/instruktorów praktycznej nauki zawodu organizowane we współpracy z pracodawcami; 2. infrastruktura szkół zawodowych:

	a) kontynuacja modernizacji i rozbudowy infrastruktury szkół zawodowych kształcących w branżach kluczowych dla regionu, w tym infrastruktury towarzyszącej, b) doposażenie/wyposażenie – we współpracy z pracodawcami – pracowni kształcenia zawodowego; 3. regionalna e-platforma szkolnictwa zawodowego z modułem zdalnej komunikacji i zdalnego kształcenia, zawierająca m.in.: a) bazę szkół zawodowych, b) bazę miejsc odbywania staży i praktyk dla uczniów i nauczycieli przedmiotów zawodowych/instruktorów praktycznej nauki zawodu, c) bazę pracodawców deklarujących współpracę ze szkołami zawodowymi (m.in. tworzenie klas patronackich, wypracowywanie programów nauczania, doposażanie pracowni kształcenia zawodowego itp., d) e-zasoby do kształcenia zawodowego, w tym kształcenia praktycznego; 4. programy wspierające uczniów o szczególnych uzdolnieniach w przedmiotach zawodowych, w szczególności w zawodach w branżach kluczowych dla gospodarki: a) programy stypendialne, b) realizacja regionalnych konkursów z wiedzy i umiejętności w zawodach w branżach kluczowych; 5. promocja szkolnictwa zawodowego: budowa pozytywnego wizerunku szkół zawodowych wśród mieszkańców Pomorza, w szczególności wśród uczniów szkół podstawowych i ich rodziców.
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. instytucje rynku pracy, 3. instytucje edukacyjne, 4. organizacje pozarządowe, 5. OPS 6. pracodawcy, 7. instytucje otoczenia biznesu
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	a) środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) b) środki publiczne zagraniczne c) środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym

Pomorskie Laboratorium Przestrzeni Publicznej	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania skierowane do samorządów lokalnych oraz mieszkańców województwa, obejmujące następujące moduły: 1. Wzmacnianie kompetencji samorządów lokalnych w zakresie narzędzi służących poprawie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej oraz ochrony krajobrazu (liderzy przestrzeni publicznej), 2. Stworzenie standardów kształtowania i rozwoju przestrzeni publicznych obejmujących model współpracy i organizacji przedsięwzięć oraz katalog praktyk i standardów projektowych, w tym dotyczących przedsięwzięć strategicznych, 3. Utworzenie Zespołu Samorządu Województwa Pomorskiego do spraw przestrzeni publicznej, 4. Wypracowanie i wdrażanie programu rozwoju wrażliwości przestrzennej mieszkańców regionu, 5. Promowanie oraz inspirowanie dobrych praktyk i doświadczeń w zakresie przestrzeni publicznej na terenie miast oraz w obszarach wiejskich (w tym m.in. Konkurs Najlepsza Przestrzeń Publiczna Województwa Pomorskiego, Konkurs Piękna Wieś Pomorska oraz Pomorska Letnia Akademia Planowania Przestrzeni Publicznej)
Kluczowi partnerzy	1. Jednostki organizacyjne SWP 2. Samorządy lokalne 3. Szkoły wyższe 4. Organizacja zawodowe lub stowarzyszenia architektów i urbanistów 5. Organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła finansowania	1. budżet województwa, 2. środki europejskie, w tym w szczególności programy wzmacniania kwalifikacji i kompetencji, 3. środki własne JST.